

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Taneční umění

Pedagogika tance

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**MLUVNÍ PROJEV JAKO NEDÍLNÁ SOUČÁST TANEČNÍHO
PEDAGOGA**

BcA. Kateřina Hanousková

Vedoucí práce: doc. Mgr. Mahulena Křenková

Oponent práce: MgA. Eva Málková

Datum obhajoby: 6. června 2023

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2023

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Dance art

Dance pedagogy

MASTER THESIS

**SPEECH AS AN INSEPARABLE PART OF A DANCE
PEDAGOGUE**

BcA. Kateřina Hanousková

Supervisor: doc. Mgr. Mahulena Křenková

Opponent: MgA. Eva Málková

Date of defense: 6th June 2023

Awarded degree: MgA.

Prague, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

Mluvní projev jako nedílná součást tanečního pedagoga

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá mluvním projevem tanečního pedagoga jako nedílnou součástí pedagogického povolání. V teoretické části, která je rozdělena na čtyři kapitoly, se práce věnuje tématu pedagoga a řeči, jaká je funkce řeči, její srozumitelnost, jaký má význam v pedagogickém povolání, jak pedagog působí na studenty jako mluvní vzor, dále pak charakteristikou mluvního projevu tanečního pedagoga a oboru hlasové výchovy. Další dvě kapitoly zahrnují téma verbální a neverbální komunikace. Poslední teoretickou kapitolou je členění souvislé řeči. Praktické části diplomové práce je věnována poslední kapitola, kde jsou interpretovány výsledky výzkumu u studentů různého věku, vzdělání a úrovně. Výzkum byl veden prostřednictvím internetového dotazníku, který obsahoval otázky na zkušenosti studenta s mluvním projevem tanečního pedagoga při výuce. Díky získaným odpovědím je práce obohacena o jedinečné informace, které přispěly k vytvoření této diplomové práce.

Klíčová slova

Mluvní projev, taneční pedagog, řeč, komunikace

Abstract

The thesis deals with the speech of a dance teacher as an integral part of the teaching profession. In the theoretical part, which is divided into four chapters, the thesis deals with the topic of the teacher and speech, what is the function of speech, its intelligibility, what is its importance in the teaching profession, how the teacher acts on students as a speech exemplar, the characteristics of the speech of the dance pedagogue and the subject of voice education. The next two chapters cover the topic of verbal and nonverbal communication. The last theoretical chapter is a speech division. The practical part of the thesis is devoted to the last chapter, where the results of the research with students of different ages, educational backgrounds and levels are interpreted. The research was conducted through a web-based questionnaire which included questions on student's experiences of dance pedagogue's speech in teaching. The responses obtained provided unique information that contributed to the development of this thesis.

Keywords

Speech, dance pedagogue, communication

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. Mgr. Mahuleně Křenkové za cenné rady a vstřícný přístup. Dále děkuji Kláře Šedové za odborný dohled.

Obsah

Úvod.....	10
1. Pedagog a řeč.....	11
1.1. Funkce řeči	11
1.2. Srozumitelnost řeči	12
1.3. Význam řeči v pedagogickém povolání.....	13
1.4. Hlasová výchova	13
1.5. Pedagog jako mluvní vzor.....	14
2. Charakteristika mluvního projevu tanečního pedagoga.....	15
2.1. Frekvence slov.....	15
2.2. Užívání jmen	15
2.3. Spisovnost	16
2.4. Kladení otázek.....	17
2.5. Terminologie	17
2.6. Hodnocení a kritika.....	18
3. Komunikace.....	20
3.1. Pedagogická komunikace.....	21
4. Neverbální komunikace	24
4.1. Mimika	24
4.2. Řeč očí	24
4.3. Haptika	25
4.4. Postoj	27
4.5. Gestika.....	27
5. Členění souvislé řeči	29
5.1. Zvuková osnova věty.....	29
5.1.1. Frázování	29
5.1.2. Větný přízvuk.....	30
5.1.3. Intonace	30

5.2. Mluvní tempo	31
6. Praktická část	33
6.1. Cíl výzkumu	33
6.2. Průzkumný vzorek.....	33
6.3. Výzkumné metody	33
6.5. Zpracování výzkumu	34
6.6. Výsledky průzkumu	54
Závěr	56
Seznam použité literatury	57
Přílohy.....	59

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 - Taneční pedagog sledující práci studentek

Obrázek č. 2 – Taneční pedagog používající dotek

Obrázek č. 3 – Gestikulující taneční pedagog

Úvod

Diplomová práce je zaměřena na téma mluvního projevu jako nedílné součásti tanečního pedagoga. Práce plynule navazuje na mou bakalářskou práci, ve které jsem se zabývala hlasem a řečí jako nepostradatelnými nástroji pedagoga. Práce byla pojata jako teoretická – ve stěžejní části jsem popisovala dechovou, hlasovou a mluvní techniku. Popisovala jsem typy dýchání, vznik hlasu, jeho vlastnosti a jak hlas správně rozeznít pomocí praktických cvičení, která napomáhají i řádnému osvojení všech zmíněných technik. Téma práce s hlasem v pedagogickém povolání mě nadchlo a vzbudilo ve mně zájem rozpracovat ho dále.

V diplomové práci se tentokrát zaměřuji více na mluvené slovo, verbální i mimoslovní komunikaci. Řeč má v pedagogické komunikaci nezastupitelné místo a zásadní význam. Nejčastěji právě mluveným slovem učitel nejen předává studentům poznatky a informace, ale působí též výchovně a formativně. Cílem práce je zdůraznit toto téma.

V teoretické části práce se věnuji tématu pedagoga a řeči, jakou řeč zastává funkci v pedagogické profesi, jak docílit srozumitelnosti projevu, jak pedagog působí na studenty jako mluvní vzor a jaké jsou charakteristiky jeho mluvního projevu. Neodmyslitelnou součástí pedagogického působení je i komunikace. Zabývám se jak pedagogickou komunikací, tak i nonverbální komunikací, která je i s tancem spjatá. Na závěr popisuji členění souvislé řeči, slovní přízvuk, důraz, frázování, ale i spisovnou výslovnost a zvukovou stránku řeči. Zároveň tyto všechny teoretické pojmy doplňuji zkušenostmi z pedagogické praxe. Jelikož studuji obor taneční pedagogiky klasického tance, opírám se hlavně o poznatky klasického tance, tedy klasickou techniku a terminologii.

Praktická část diplomové práce zahrnuje kvalitativní výzkum. Oslovila jsem studenty tanečních oborů různých věkových kategorií, vzdělání a úrovní, kteří dobrovolně a anonymně vyplnili internetový dotazník, zabývající se tématem mluvního projevu tanečního pedagoga. Práce je tak obohacena o originální výzkum, který má za cíl zjistit, jak studenti vnímají mluvní projev tanečního pedagoga během lekce, zda si uvědomují jeho zvukovou stránku řeči, zda projev ovlivňuje průběh lekce, jestli vnímají pedagoga jako mluvní vzor a další předpoklady, které by podle studentů měl taneční pedagog mít.

1. Pedagog a řeč

Podstata učitelství spočívá v kulturním zprostředkování vědomostí, hodnot a vzorů chování, zajišťujících kontinuitu společnosti. Na pedagoga se kladou požadavky spojené s dosažením vyšší úrovně morálních vlastností úzce spojených s výkonem jeho profese. Pedagogická osobnost se neobejde bez komunikativních dovedností a hlubokého a vřelého vztahu ke studentům. (Nelešovská, 2005)

Mluvenou podobu jazyka realizujeme prostřednictvím řeči. Řeč je činnost člověka, která napomáhá dorozumívát se s ostatními lidmi, vyjadřovat a předávat myšlenky prostřednictvím různých jazyků. Řeč je tedy proces používání jazyka. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Vyspělé lidské řeči předcházeli dlouhý vývoj. Tradičně se rozdělují tři základní vývojové složky:

1. složka projevovalá

je nejnižší složka, tvor vydává hlas, kterým projevuje své pocity, např. hlad, bolest, radost, strach aj.

2. složka vybavovací

tvor vydává hlasité zvuky, kterými reaguje na jiné tvory

3. složka sdělovací

je nejvyšší vývojovou složkou, jedná se o schopnost vzájemného sdělování a dorozumívání hlasitou řečí. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

1.1. Funkce řeči

Řeč má pět funkcí:

1. sdělovací – řeč je nástrojem dorozumívání
2. myšlenkovou – řeč slouží k formulování myšlenek
3. estetickou – řeč obohacuje osobnost člověka uměleckým prožitkem
4. expresivní – řečí se vyjadřují emoce
5. apelativní – řeč dokáže vyvolat reakci, např. změnu názoru (Špačková, 2015)

Funkce projevu pedagoga je

- zprostředkovat učivo
- doplnit nebo aktualizovat text učebnice

- ověřit, zda studenti probíranou látku chápou a zda učivo dokážou použít (Nelešovská, 2005)

1.2. Srozumitelnost řeči

Hlasitost projevu by se měla přizpůsobit prostoru, počtu studentů, významu a závažnosti sdělení a v neposlední řadě atmosféře, kterou chce pedagog navodit. (Šimoník, 2005) Pedagog by se měl na tanečním sále postavit tak, aby ho všichni studenti dobře slyšeli a mohl s nimi udržovat oční kontakt. Občas se setkáváme se situací, kdy je pedagog zády ke studentům a hovoří do zrcadla, přes které ale stále udržuje pozornost studentů. V tomto případě je potřeba, aby byl projev dostatečně slyšitelný. Při práci s hlasem je tedy výhodné umět zacházet s jeho silou. Vyplatí se to i ve chvílích, kdy pedagog potřebuje výklad zdůraznit nebo zvýšit pozornost studentů. K hlasitosti tedy neodmyslitelně patří **dynamika** hlasového projevu. Jedná se o zesilování a zeslabování hlasitosti pokynů pedagoga. Pozornost studentů udrží nejen zesílení hlasu, ale v některých případech naopak jeho zeslabení, či dokonce úplné ztišení.

Dalším aspektem je **tempo** řeči. Rychlost mluvy je třeba přizpůsobit věku studentů a náročnosti výkladu. (Šimoník, 2005) Pro začátečníky, jak děti, tak dospělé, je obecně výhodnější mluvit pomaleji, neboť se teprve postupně seznamují se strukturou taneční hodiny, učí se nové prvky a kombinace. Pomalejší tempo řeči pedagoga jim pomáhá k lepší srozumitelnosti a vnímavosti výkladu. K pokročilejším studentům může pedagog promlouvat již rychleji, protože mají vše zažité.

Změna v tempu řeči v obou případech, tzn. jak zpomalení, tak zrychlení, vede ke zbystření studentů a k jejich větší pozornosti. Stejně tak **intonace** pomáhá udržet pozornost díky výškovým pohybům hlasu. (Šimoník, 2005)

Je nutné dbát ale na to, aby i rychlejší projev byl pro studenty srozumitelný, tím pádem je důležité správně **artikulovat**. Základem je vyslovování jednotlivých hlásek. Dále závisí na dobrém stavu artikulačních orgánů a vědomém dbalém vyslovování. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985) Pokud jedna nebo několik hlásek není vyslovena správně nebo místo nich je vyslovována jiná hláska, jedná se o dyslálii, vadu výslovnosti. Dyslálie je nejčastější, ale i nejrozšířenější vada řeči. Většinou je pouze přechodná a v průběhu vývoje se většinou upraví. Pokud je hláska vyslovována deformovaně, výslovnost je vadná. Vada výslovnosti

označuje veškeré odchylky ve výslovnosti. (Vyštejn, Janota, 1991) Nejčastější vadou řeči je rotacismus, tvoření souhlásky *r*, tzv. ráčkování, dále rotacismus bohemicus, vadná výslovnost hlásky *ř*. Sigmatismus označuje nesprávnou výslovnost souhlásek *s*, *z*, *š*, *ž*, *c*, *č*. Hovorově se tyto hlásky označují za sykavky a polosykavky. Lambdacismus je chybné vyslovování hlásky *l* a kappacismus je vadné vyslovování hlásky *k*. (Hájková, 1994)

1.3. Význam řeči v pedagogickém povolání

Řeč je nejdůležitějším pracovním prostředkem pedagogického povolání. Prostřednictvím řeči jsou vyjádřeny odborné znalosti, metodické postupy, výchovná práce i celá osobnost učitele. Význam řeči pro učitele je více než nástroj k dorozumění. Je to nejdůležitější prostředek k výchově a vzdělávání studentů. (Havlová, 1983)

Mluvní zatížení pedagoga je obrovské. Vzhledem k akustickým podmínkám a psychickému vypětí, kterému je pedagog vystaven, mluví za ztížených podmínek. Jde o značný a vyčerpávající fyzický výkon. (Hájková, 2011)

Pedagog během vyučování využívá verbální projev, mluvu. Každý pedagog by si měl uvědomit co, komu a kdy chce říct. Výhodné pro pedagogickou praxi je zvládnutí techniky řeči, naučit se mechanismus mluvení, co a proč při mluvení funguje a nefunguje a jak svůj hlas nejlépe chránit. (Hájková, 2011) Toto téma jsem již zpracovala ve své bakalářské práci *Hlas a řeč: nepostradatelné nástroje pedagoga*, proto se tímto tématem v současné práci nebudu blíže zabývat.

Taneční pedagog by měl vytvářet pro komunikaci vhodné podmínky, umět naslouchat jiným, hlasem obsáhnout prostor, ve kterém výuka probíhá a kultivovaným verbálním i neverbálním projevem citlivě a taktně reagovat na každý podnět. (Šimoník, 2005)

1.4. Hlasová výchova

„Hlasová výchova je psychosomatická disciplína, která komplexním rozvíjením hlasotvorných a psychosomatických předpokladů navozuje a udržuje harmonii duševních a tělesných funkčních napětí. Ta jsou základním předpokladem optimální hlasotvorné aktivity.“ (Válková, 2016:23)

Na Hudební akademii múzických umění v Praze se na taneční katedře hlasová výchova vyučuje podle studijního plánu pouze dva semestry v prvním ročníku během bakalářského studia. V předmětu se formou praktických cvičení učí technika dechu, následné rozeznání hlasu správným hlasovým začátkem a na závěr mluvní technika. Tento předmět je pro taneční pedagogy velice přínosný a je otázka, zda mu nevěnovat větší časovou dotaci.

Ve své bakalářské práci jsem detailně popsala všechny zmíněné techniky. Přečtením práce *Hlas a řeč jako nepostradatelné nástroje pedagoga* si mohou pedagogové doplnit základní informace, které už v diplomové práci nezmiňuji.

1.5. Pedagog jako mluvní vzor

Osobnost pedagoga má na studenty ohromný vliv, nejen jako učitel, který zprostředkovává vyučovací látku studentům, ale i jako mluvní vzor. Každý nemá dostatečné vlohy a předpoklady stát se úspěšným pedagogem. Své vědomosti a dovednosti by měl pedagog předávat studentům tak, aby je zaujal a motivoval je po celou dobu studia. Profesionální kompetence, které by pedagog měl mít, rozdělujeme na kompetence získané přípravou, tedy učením a kompetence dané charakterem.

- Pedagogická kompetence

Pedagog je schopen předat své poznatky do výuky. Umí také začlenit mezioborové poznatky a vytvářet mezioborové vztahy

- Didaktická kompetence

Pedagog je schopen přizpůsobit metodiku individuálním potřebám studentů

- Diagnostická kompetence

Pedagog je schopen poznat specifické poruchy studentů

- Sociální kompetence

Každý pedagog by měl znát mnohotvárné výrazové prostředky mluvené řeči a vědět, jak a kdy je používat. Správně by měl teoreticky i prakticky zvládnout hlavní druhy mluvených projevů. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

2. Charakteristika mluvního projevu tanečního pedagoga

Taneční pedagog během výuky mluví téměř nepřetržitě. Svým projevem musí pokrýt celou taneční lekci či vyučovací hodinu tance. I když má každý pedagog své osobité a jedinečné působení, charakteristiky projevu se většinou podobají.

2.1. Frekvence slov

Taneční pedagogové jsou při vyučování pod větším tlakem než pedagogové teoretických předmětů. Je pravděpodobné, že taneční pedagog mluví více, než je běžné. (Krobotová, Karásková, 2003). Během celé lekce bez přestání mluví, všechny kombinace detailně popisuje, vysvětluje dané prvky a principy a i přes hudební doprovod opravuje studenty nebo napovídá následující prvky.

Vysoká frekvence slov v mluvním projevu ale učí žáky neposlouchat. Řeč vnímají jako kulisu a nevěnují pozornost, co je ze sdělení podstatné. Důsledkem je pak pedagogovo emotivní sdělení typu: *„Už jsem to říkala třikrát! Ty mě vůbec neposloucháš! Ted' jsem to říkala!“* (Krobotová, Karásková, 2003)

Je tedy výhodnější své sdělení stručně sdělit, bez dalších doplňovacích poznatků. Dlouhý monolog je velice nevýhodný, studenti ztrácí pozornost a pedagog poté postrádá potřebný čas do konce hodiny. Aby se tomuto problému předešlo, je prospěšné zvolit téma, např. určitý princip pohybu, kterému se bude vyučovací hodina věnovat. V dané kombinaci stačí jen krátce připomenout, kde se vybrané téma objevuje a jak ho využít. Další den se může pedagog věnovat zase jinému s tím, že si stále studenti musí pamatovat, co se vyučili předešlý den.

Při vysoké frekvenci slov se zvyšuje výskyt nadbytečných výplňkových slov. Nejčastějším zlovykem pedagogů je začínat projev slovem „tak“ nebo „takže“. (Krobotová, Karásková, 2003)

2.2. Užívání jmen

Při navazování kontaktu se žáky a studenty má velký význam oslovení. U dětí předškolního věku a žáků 1.stupně základní školy převažují zdobněle podoby jmen. Častěji se také zdobňují spíše dívčí jména. Od 2.stupně používáme zdomácnělé podoby jména. Případně je možné zeptat se přímo žáka, jak ho doma nebo kamarádi oslovují. U středoškolských studentů je vhodné oslovovat jménem

a po předchozím odsouhlasení od studentů jim tykat, neboť interakce mezi tanečním pedagogem a studentem je tím bližší.

Oslovování jménem je velmi vhodné, zesiluje se tím motivační náboj sdělení. Pokud chceme posílit dominantnost sdělení, použijeme křestní jméno. Pro ještě větší zesílení můžeme použít i příjmení.

Nevhodné je oslovení typu *nemehlo, dřevo, lenochu* apod.

Pokud se pedagog obrací na celou třídu, použije oslovení děvčata, děvčátka nebo holky, hoši, kluci, případně pánové. Nejčastěji však používá *děti, děcka, mládeži, vážení*. Kromě přímého oslovení se vyskytují i nepřímá oslovení *Heleďte, Poslouchejte, Prosím vás* apod. (Krobotová, Karásková, 2003)

Na vysoké škole obecně pedagogové studentům vykají. Většinou je přímo oslovují paní kolegyně nebo pane kolego, případně slečno nebo pane. Studenti jsou dospělé osobnosti, pedagogové by k nim měli přistupovat jako k sobě rovným. Vysoké školy umělecky zaměřené jsou však specifické přístupem pedagogů ke studentům, neboť je přijímán omezený počet uchazečů a pedagogové se věnují studentům individuálně. Velmi často se pedagogové domluví se studenty, že jim budou v rámci osobnějšího přístupu tykat a studenti to i vzhledem k příjemnější atmosféře hodiny rádi uvítají.

2.3. Spisovnost

Pro kultivovanost projevu pedagoga je výhodné používat slova ve spisovném tvaru. V praxi se ale spíše setkáváme s obecnou češtinou. Nejčastěji v zakončení slova *-ej* proti spisovnému *-y/-ý* (*malej/malý*), použití tzv. protetického *v-* na začátku slov začínající samohláskou *o-* (*von/on, vokno/okno*), místo hlásky *-e* obecně české *-í/ý* (*podruhé/podruhý*), nespisovné *ou-* na začátku slov místo spisovného *ú-* (*ouplně/úplně, ouzko/úzko*). (Krobotová, Karásková, 2003)

Používají se i **expresivní slova**, která jsou citově zbarvená. Objevují se většinou u studentů mladšího věku, kdy používáme např. zdobné výrazy pro části těla (*nožičky, kolínko*). Dále se objevují při vyjádření podivu či nespokojenosti (*bože, ježiš*) a ve slangu (*arabeska*).

Osobitostí projevu tanečního pedagoga jsou i **citoslovce**. Pohyb lze pomocí zvuku velmi dobře popsat a pro studenty je to mnohdy srozumitelnější než zdlouhavé popisování.

2.4. Kladení otázek

Další z forem mluvního projevu pedagoga je kladení otázek studentům. Položená otázka je nutí přemýšlet a tím aktivizuje jejich poznávací procesy. (Krobotová, Karásková, 2003)

Otázka by měla být jasná a srozumitelná, nejlépe stručná, aby se neztratila podstata dotazu, výstižná a přesně formulovaná. Pokud je to možné, měla by otázka zahrnovat jeden problém. Více otázek by na sebe měly logicky navazovat a měly by být kladeny v promyšleném pořadí. Pokud chceme zaktivizovat všechny studenty, otázku nejprve položíme, poté někoho vyvoláme nebo střídavě všechny studenty. Otázky pokládáme přiměřeným tempem a studentům poskytneme přiměřený čas na odpověď. Otázka by neměla zůstat nezodpovězená ani bez reakce pedagoga. (Šimoník, 2005)

Studenti jsou během výuky zvyklí poslouchat tanečního pedagoga a plnit jeho pokyny a požadavky. Někdy je velice prospěšné klást studentům otázky, které je donutí více o pohybu nebo principu přemýšlet. Díky tomu si více uvědomí své tělo, práci s ním a pohyb a techniku si tak lépe osvojí. Využití otázek se nabízí v situaci, kdy už se studenti seznámili s určitým prvkem, ale stále se objevují chyby nebo prvek není dokonale proveden. Prvek můžeme rozfázovat a studenti postupně popisují principy pohybu.

Např. *Battement tendu*

Otázka pedagoga: „*Co musíme před výsunem kročné nohy udělat?*“

Odpověď studenta: „*Přenést váhu nad prsty stojné nohy.*“

Další otázka pedagoga: „*Čím začínáme výsun, pokud jdeme směrem vpřed?*“

Odpověď jiného studenta: „*Patou.*“

Atd.

2.5. Terminologie

Každá taneční technika má svoji vlastní terminologii. Lidový tanec se vyučuje převážně v českém jazyce, moderní tanec používá většinou anglickou terminologii a klasický tanec využívá terminologii ve francouzském jazyce. Názvosloví vychází z charakteru nebo popisu pohybu a prvků. Taneční pedagog by měl znát taneční terminologie dokonale, aby je bezchybně vyučil. Během výuky musí pedagog studentům popsat a vysvětlit, proč se tak daný prvek nazývá a proč se musí vyučit.

V počáteční výuce se prvky nejprve vyučují v základní formě, množství termínů je nižší. Postupem úrovně studentů se pokročilost prvků zvyšuje, tím i narůstá počet termínů. Správným vyučením a osvojením terminologie se studenti lépe orientují ve všech tanečních směrech.

2.6. Hodnocení a kritika

Nedílnou součástí výuky je hodnocení. Smyslem hodnocení je informovat studenta, do jaké míry zvládá požadavky, co ovládá a kde ještě chybí, informovat ho, jak by měl dále pracovat a postupovat. Hodnocení by mělo motivovat, povzbudit a podnítit studenta k další práci. (Šimoník, 2005)

Hodnocení by mělo být projevem pedagogického optimismu, tedy důvěry v síly a schopnosti studenta, podporovat ho, ocenit jeho dosavadní snahu a posílit jeho sebedůvěru. (Šimoník, 2005)

Taneční pedagog by měl práci studentů hodnotit objektivně, spravedlivě a taktně. Slovní hodnocení by mělo pomáhat studentům zbavit se případných nedostatků a motivovat je.

Výsledky jsou pro pedagoga zpětnovazební informací, měly by být podnětem k hledání, zkoušení a používání jiných metod a k využívání rozdílných přístupů k jednotlivým studentům. (Šimoník, 2005)

Pokud si taneční pedagog všimne, že se stále stejné připomínky nedaří napravit, měl by se snažit hledat jiné metody, jak maximálně studentům pomoci.

Ve třídě si pedagogové vytvářejí názor na studenty a vnímají mezi nimi rozdíly, některé považují za nadanější, pilné, líné apod. Tyto rozdíly vyvolávají u pedagogů různé postoje a rozdílné očekávání výkonů jednotlivých studentů. Tato očekávání pak vyvolává různé chování pedagogů. Mohou se např. chovat jinak ke studentům, kdy jednotlivci dostávají více pozornosti, zpětná vazba je častější a příznivější a při práci je těmto studentům vytvářeno příjemnější klima. (Pavelková, 2002)

Toto „škatulkování“ studentů ani výběr oblíbence není vhodný. Nepochybně se na tanečním sále objevují studenti, kteří jsou výjimečně nadaní a talentovanější než ostatní v kolektivu, ale taneční pedagogové by stále měli k celé třídě přistupovat jako k celku a spravedlivě věnovat svou pozornost všem studentům.

Negativní hodnocení, které zdůrazňuje především studentovy chyby, vyvolá ve studentovi stres. Příliš časté negativní hodnocení může způsobit vedlejší projevy studentů jako vzdor, odpor nebo pocit méněcennosti. (Kolář, 2009) Ze strany pedagoga je naprosto nevhodná ironie nebo zesměšňující kritika, která je někdy vyjádřena ne příliš vybíravě. (Krobotová, Karásková, 2003)

Důležité je studentům vysvětlit, že všechny opravy a případné kritiky nejsou myšleny jako útok na studentovu osobu, ale slouží jako upozornění na nedostatky v taneční technice, které lze napravit.

Zejména klasický tanec je také velice přísný z hlediska estetického vnímání těla. Na tanečních konzervatořích jsou stanoveny určité ideály tělesných proporcí a dispozic. Hlavně v dospívajícím věku studentek je téma postavy velice choulostivé. Pokud postava nevyhovuje nastaveným kritériím, taneční pedagog může tento problém citlivě řešit. Bohužel se stále setkáváme s velmi necitlivým přístupem pedagogů, kteří bezostyšně upozorní studenta na jeho celkový vzhled a ještě před celou třídou. Nejen, že se student cítí potupně, ale následkem nevhodného chování pedagoga může vzniknout vážný psychický problém.



Obrázek č. 1 - Taneční pedagog sledující práci studentek
Zdroj: Fotobanka iStock

3. Komunikace

Pojem komunikace vychází z latinského slova *communicare*, které znamená informovat, radit se, sdílet s někým. Komunikace se obvykle definuje jako výměna informací mezi lidmi pomocí mluveného nebo psaného jazyka. Jazyk je nejdokonalejším, hlavním a specifickým prostředkem mezilidské komunikace. Nejčastějším prostředkem mezilidské komunikace je mluvená řeč. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Komunikace je přenos informací, myšlenek a pocitů od jednoho člověka k druhému nebo skupině lidí. (Nelešovská, 2005)

Všechny podmínky komunikace mluvenou řečí označujeme jako komunikační situace. Vytvářejí je vlastnosti účastníků, jejich sociální vztahy, čas, prostor a jiné objektivní okolnosti, při kterých dochází k řečové komunikaci. Pedagogové by měli ctít zásady

- v každé komunikační situaci jde o vztahy mezi lidmi, v komunikačním procesu se tvoří určitá atmosféra, která je ovlivněna jednáním všech účastníků komunikačního procesu
- účinek sdělení závisí na schopnostech studentů, na jejich věku, zkušenostech, znalosti předmětu, pochopení obsahu sdělení
- účinek sdělení závisí na schopnostech a dovednostech pedagoga vyjádřit své myšlenky přesně po obsahové i formální stránce
- obsah i forma sdělení by měli navzájem odpovídat
- při projevu brát v úvahu všechny vnější okolnosti (prostor, akustika, rušnost prostředí, vzdálenost mezi pedagogem a studentem)

Každé sdělení má nějaký komunikační záměr. Cílem může být přesvědčování, vzbuzování zájmu, rozšíření poznatků, podněcovat aktivitu studentů. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

„Komunikace je základním prostředkem realizace výchovy a vzdělávání prostřednictvím verbálních a nonverbálních projevů učitele a žáků.“ (Gavora, 2005:25) Komunikace je nezbytným předpokladem pro vyučování. Bez komunikace by se nemohla výchova a vzdělávání realizovat.

3.1. Pedagogická komunikace

Pedagogická komunikace je definována jako „vzájemná výměna informací mezi účastníky výukového procesu.“ (Linhartová, 2001: 40) Je to komunikace učitele se žákem při vyučovací hodině i mimo ni. Má určité pedagogické funkce a je zaměřena na vytvoření příznivé atmosféry. Pedagogická komunikace je základním prostředkem výchovy a vzdělávání. (Linhartová, 2001)

Hlavním posláním pedagogické komunikace je

- příznivé emocionální klima pedagogického procesu
- optimalizování vztahů mezi pedagogem a studentem a studenty navzájem
- řídit sociálně psychologické procesy ve skupině
- vytvářet lepší podmínky pro rozvíjení motivace studentů
- formování osobnosti studentů
- pedagogicky využít zvláštnosti osobnosti pedagoga (Linhartová, 2001)

Funkce pedagogické komunikace je

- zprostředkování společné činnosti účastníků
- zprostředkování vzájemného působení účastníků, výměna informací, zkušeností, motivů, postojů a emocí
- zprostředkování osobních i neosobních vztahů
- formování účastníků pedagogického procesu, hlavně pak osobnosti studentů
- uskutečňování výchovy a vzdělávání
- vytvoření vzdělávacího systému (Linhartová, 2001)

Rozlišujeme **tři podoby pedagogické komunikace** podle míry připravenosti a míry očekávanosti jejího průběhu

- **předem detailně připravená komunikace**

Nezměnná podoba komunikace, kterou si pedagog může předem dobře promyslet a detailně připravit. Při přípravě by měl pedagog respektovat, komu je sdělení určeno, čeho chce dosáhnout, co bude sdělovat, ukazovat nebo předvádět, jakým způsobem nebo metodou připravený obsah sdělí a časové vymezení.

- **rámcově připravená komunikace**

Předpokládaný pravděpodobný vývoj komunikace, který lze připravit jen orientačně, na základě zkušeností pedagoga. V praxi je tato rámcová příprava běžná.

- **nepřipravená komunikace**

Jedná se o jedinečné a neopakovatelné situace, které lze těžko předvídat. Klade vysoké nároky na správné a rychle zhodnocování, schopnost okamžitého vhledu do nové situace, ale především na pohotovost, citlivost a takt komunikace ze strany pedagoga. (Šimoník, 2005)

Pedagogickou interakci a komunikaci by měl v každé situaci charakterizovat klid, takt, citlivý přístup, vzájemná důvěra, orientace na pozitivní jevy, stránky a vlastnosti, tolerance, snaha o porozumění ostatním, trpělivost a objektivita. (Šimoník, 2005)

Průběh a výsledky pedagogické komunikace ovlivňuje počet účastníků. Při vzrůstajícím počtu studentů se možnosti přímé sociální komunikace zužují a naopak se rozšiřují s klesajícím počtem. (Linhartová, 2001)

Ve školním prostředí se pedagogická komunikace realizuje ve dvou důležitých podobách

- oficiální podoba – dané cíle a prostředky výuky, obsah a rozsah učiva
- neoficiální podoba – komunikace pedagoga se studenty před výukou, o pauze, po vyučování

Tyto podoby mají formativní funkci, formují osobnosti obou účastníků. V pedagogickém kontextu nelze komunikovat nepedagogicky, vše, co je v rámci výukového procesu řečeno nebo uděláno, působí výchovně. (Linhartová, 2001)

Obsah pedagogické komunikace zprostředkovává pedagog studentům nejen sdělováním, ale i emotivním způsobem, kdy dává zřetelně najevo, jak nejen samotného obsah volně ovlivňuje. Učivo má tak rozumovou, citovou a volní složku. (Linhartová, 2001)

Obsah pedagogické komunikace je široký, zahrnuje

- výměnu učebních informací
- předávání sociálních zkušeností
- zprostředkovávání sociálních vztahů postojů a emocionálních stavů
- organizační otázky

Průběh pedagogické komunikace závisí na mnoha skutečnostech

- obsah pedagogické komunikace – učivo, sociální zkušenosti, sociální vztahy, postoje, emocionální stavy

- osobnost učitele – jeho osobnostní kvality, rysy, vlastnosti, pedagogicko-psychologické schopnosti a dovednosti, komunikační schopnosti
- osobnost studentů – jejich osobnostní kvality, rysy, vlastnosti a aktivita
- metody a formy výuky
- pravidla, podle kterých komunikuje

Tato pravidla jsou stanovena

- společností – pravidly chování ve společnosti
- školou – školním řádem
- střetem zájmů mezi pedagogem a studenty – proces vzájemného poznávání, pravidla nastolena mezi pedagogem a studenty

Pedagog má při vyučování právo

- kdykoliv vzít slovo, přerušit studenta
- mluvit s kým chce – s celou třídou, se skupinou, s jednotlivcem
- mluvit o čem chce – rozhodovat o tématu komunikace
- mluvit v rámci vyučovací hodiny, jak dlouho chce – i nerespektovat zvonění
- mluvit v rámci učebny kde chce
- mluvit v pozici, kterou považuje za vhodnou – vsedě, při chůzi (Gavora, 2005)

Pedagogickou komunikaci ovlivňují mnohé faktory

- časové hledisko
- organizační formy a vyučovací metody
- prostorové rozmístění účastníků
- studijní materiály (Linhartová, 2001)

4. Neverbální komunikace

Jazyk však není jediným prostředkem komunikace. Termín mimoslovní či nonverbální označuje jiný než slovní druh sdělování. Při neverbálním komunikování jde o to, co si sdělujeme výrazem obličeje, oddálením, dotekem, postojem, pohyby, gesty, pohledy atp. (Křivohlavý, 1988)

Pedagog značně používá i mimoslovní prostředky komunikace. Pomocí signálů dokáže rychle zareagovat na situaci, aniž by musel použít slova. Tyto prostředky jsou sice omezeny, ale šetří čas. (Linhartová, 2001)

4.1. Mimika

Téměř vždy předchází mimika mluvené slovo. Do značné míry je automatizována, to, co člověk prožívá, se nejdříve objeví ve výrazu tváře. (Krobotová, Karásková, 2003)

Lidská tvář dokáže ve výrazu obličeje vyjádřit tzv. sedm primárních emocí

- štěstí – neštěstí
- překvapení – splněné očekávání
- strach a bázeň – pocit jistoty
- radost – smutek
- klid – rozčilení
- spokojenost – nespokojenost
- zájem – nezájem

Dalším návodem pro správné určení konkrétní emoce jsou tzv. mimické zóny:

oblast čela a obočí, oblast očí, oblast v dolní části obličeje s tvářemi, nosem a dominantní partií úst. (Křivohlavý, 1988)

4.2. Řeč očí

Zaměření očí patří k nejdůležitějším sdělením v řeči očí. Nelze věnovat oční kontakt všem, na některé studenty se pedagog dívá častěji. (Křivohlavý, 1987)

Nejen četnost, ale i doba upření očí na určitou osobu má svůj komunikační význam. Malý zájem o studenta se projevuje odvrácením pohledu nebo záměrným

nesledováním. Naopak dlouhé pohledy upírá pedagog na studenty s větším zájmem. (Křivohlavý, 1987)

Pedagog se dívá na celou třídu a jeho oči se zastavují u jednotlivých studentů. Ti zaznamenávají, jak často se na ně pedagog dívá s porovnáním s ostatními studenty. (Nelešovská, 2005)

Četnost a délku trvání pohledů pedagog nejčastěji věnuje nejpracovitějším studentům a naopak studentům, kteří vyrušují, dělají něco jiného, než by měli, neposlouchají apod. (Linhartová, 2001)

Oči mají pro profesi tanečního pedagoga ještě mnohem větší význam. Jsou dalším nepostradatelným nástrojem. Během výuky pedagog analyzuje studenty a musí vyzorovat nejdetailnější nuance. Rozborem postavení těla nebo provedení pohybu objeví dané chyby, které se pak snaží eliminovat. Nejen, že musí sledovat jednotlivce, ale neustále pozorovat i všechny dohromady, zda se studentům daří být synchronní a celkově působí jako kompaktní celek.

4.3. Haptika

Termín haptika vyjadřuje taktilní kontakt, dotek. Tento kontakt zahrnuje příjem informací o působení tlaku, tepla a chladu, bolesti i vibrace. (Křivohlavý, 1988)

Způsob využití haptického kontaktu se může zdát omezený způsob komunikace, ale informační rozsah hmatu je mimořádně velký. Hmat patří po zraku k největším percepčním schopnostem smyslů. Sdělováním skrze dotek lze určit vztah pedagoga ke studentovi. (Křivohlavý, 1987)

V taneční pedagogické praxi je běžné používat dotek. Používá se za účelem korekce a oprav studentů. Dotek slouží někdy lépe než dlouhé slovní popisování. Další výhodou je šetření pedagoga času, během lekce prochází mezi studenty, pozoruje je, říká připomínky, napovídá další prvky a kroky a mezitím může pomocí doteku upravit pozice paží a nohou, správné držení těla a umístění těla v prostoru apod.

Důležité je si uvědomit, jak se studentů dotýkat. Informace, kterou skrze dotek posíláme, by měla být jasná a zřetelná, aby student hned pochopil, co od něho pedagog požaduje. Dotek může být například lehký, silný, krátký nebo prodloužený. Často se studenti setkávají i s nepříjemnými doteky v podobě např.

šťouchání nebo plácání, které není vhodné. V tomto případě je spíš účelnější opravit studenta slovně.

I když je dotek dobrým nástrojem k probuzení somatických vjemů u studentů, v dnešní době se už od dotýkání studentů upouští. Čím dál častěji se setkáváme, že je potřeba souhlas od studentů, případně písemný souhlas od rodičů, zda se pedagog může dotýkat dětí během výuky.

V taneční pedagogické praxi je však používání doteku i nadále velmi frekventované, jelikož díky taktilnímu kontaktu lze studenta mnohem lépe opravit nebo nasměrovat do pohybu či pózy. Citlivé používání doteku je možné také vnímat jako určitou mezi studentem a pedagogem, kdy student pustí pedagoga do svého osobního prostoru a není mu tento kontakt nepříjemný.



Obrázek č. 2 – Taneční pedagog používající dotek
Zdroj: Fotobanka iStock

4.4. Postoj

Fyziologie rozeznává tři základní polohy člověka – vstojě, vsedě a vleže. Poloha, kterou člověk zaujímá, když je sám, je obvykle jiná než ta, kdy by mohl být viděn. U učitelů je důležité, aby z jejich postoje bylo znát zaujetí pro dané téma a vyjadřoval sebejistotu. (Nelešovská, 2005)

U tanečních pedagogů je důležité tzv. základní postavení těla, tedy vzpřímené držení těla, kdy části těla jsou uspořádány v linii kopírující osu těla. Toto správné udržování vzpřímené polohy závisí na svalové aktivitě. Správné držení těla požadujeme u studentů, chceme jim být dobrým vzorem, proto se snažíme dodržovat principy postavení těla i během hodiny.

4.5. Gestika

Gesta jsou pohyby, které mají výrazně sdělovací účel a doprovázejí slovní projevy nebo je zastupují. Nejvýznamnější gesta realizují ruce, těmi lze dokreslit obsah sdělení. (Křivohlavý, 1988)

Řada gest se používá záměrně. Častokrát se stane, že mluvčí provede určité gesto, aniž by si toho byl vědom.

Správné používání gest během vyučování je velmi důležité. Učitel, který stojí před třídou strnule, nejspíše žáky nezaujme. Stejně tak je důležité gesta nepoužívat nadměrně.

Taneční pedagogové nejčastěji gestikulují pomocí paží a to tím, že naznačují pohyby. Častokrát používají horní končetiny, které nahradí postavení dolních končetin. Pro příklad v V. pozici používají nadloktí jako stehna, lokty jako kolena, zápěstí jako kotníky a ruce jako chodidla.

Setkáváme se i s vjemem, kdy studenti si kombinaci při zadávání pedagogem naznačují pažemi, vědomě tak zadanou choreografii vnímají, lépe si ji zapamatují a zároveň šetří celkový pohybový aparát. Pro pedagoga je poté jasné, že studenti kombinaci porozuměli.

Pomocí gesta lze i rychle upozornit na chybu. Pokud pedagog obchází během cvičení studenty individuálně, lze opravit postavení těla gestem. Například pohyb rukou od klíčních kostí k ramenům znamená jasné otevření hrudníku do stran nebo pohyb od temene vzhůru značí protažení do výšky.

Gesty si taneční pedagog může vypomoci i v případě, že během mluveného projevu nestihne zdůraznit všechny požadavky.

Z následujícího obrázku je zřejmé, že pedagog upozorňuje na délku pohybu kročné nohy při póze *à la seconde*.



Obrázek č. 3 – Gestikulující taneční pedagog

Zdroj: <https://cz.pinterest.com/pin/69594756716192576/>

5. Členění souvislé řeči

Důležitým předpokladem pro srozumitelnou mluvu je správné tvoření hlásek, přesné tvoření hláskových spojení jejich spisovné výslovnosti a praktické osvojení českého slovního přízvuku. Aby byla mluva plně sdělná, je vhodné umět pracovat s prostředky, které zvukově člení souvislou promluvu na menší přehledné celky. Jedním z těchto prostředků je slovní přízvuk, který nám signalizuje začátky slov a slovních spojení. (Hůrková-Novotná, Makovičková, 1985)

V souvislé řeči se vyskytuje i řada zvukových jevů, které řeč obohacují a dodávají jí větší výrazovou schopnost. V mluveném projevu měníme sílu, tónovou výšku a jednotlivé úseky pronášíme nestejnou rychlostí. Různé upravování souvislé řeči se nazývá **modulace**. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

5.1. Zvuková osnova věty

Zvuková osnova každé věty se opírá o tři základní složky: frázování, větný přízvuk a intonaci. Všechny tyto složky jsou úzce spojeny a jsou předpokladem výrazného členění souvislé řeči. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

5.1.1. Frázování

Frázování je významové členění věty na kratší větné úseky. Žádnou dlouhou větu nepronášíme v celku, ale rozdělujeme ji na kratší nebo delší úseky. Členění věty na úseky není náhodné. Pauza ve větě se běžně dělá tam, kde dojde výdechový proud a je potřeba další nádech. Při členění věty ale přihlížíme k mluvnické a významové výstavbě. Větu dělíme na menší úseky tak, aby se od sebe neodtrhávalo to, co k sobě těsně patří. Platí to jak u běžného rozhovoru, tak u jakéhokoli druhu veřejného projevu. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Promyšlené frázování ovlivňuje srozumitelnost a sdělnost projevu. Nevhodné členění může ovlivnit smysl věty i celého kontextu. Je třeba si uvědomit, že pauza nemusí být vždy stejně výrazná. Výraznost určuje důležitost myšlenek, pokud jsou větné úseky rozčleněny promyšleně, myšlenka vystoupí jasně. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Vhodné pro mluvu pedagoga je také správné frázování. Měl by udržovat přirozený rytmus řeči, krátkou větu vyslovovat bez pauz, naopak souvětí členit na jednotlivé části. (Šimoník, 2003)

Taneční pedagog během vyučovací hodiny využívá frázování i v hudebním doprovodu. Tedy správné rozložení slov napříč rytmem. Během zadávání kombinace popisuje většinou zpěvným hlasem prvky nebo principy a vždy se snaží dokončovat větu do konce hudebního taktu a fráze. Tím je studentům i korepetitorům zřejmé, v jakém tempu a charakteru kombinace je.

5.1.2. Větný přízvuk

Větný přízvuk je důležitým prostředkem významového a intonačního členění věty. V češtině má každé slovo přízvuk na první slabice slova. Pokud chceme některé slovo ve větě nebo ve větném úseku zdůraznit, musíme nějakým způsobem zvýraznit přízvuk toho slova. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

V běžném hovoru nejdůležitější slovo uvedeme na konci věty, tímto umístěním na něj upozorňujeme a toto slovo má větný přízvuk. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Větný přízvuk je důležitým činitelem dynamického odstínění věty. Slovo, na které klademe větný přízvuk, se vyznačuje zesílením přízvučné slabiky. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Poloha větného přízvuku je velmi důležitá pro jasné a srozumitelné vyjádření myšlenky. Větným přízvukem vyjadřuje mluvčí své osobní stanovisko k obsahu sdělení. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

5.1.3. Intonace

Pauzy nejsou jediným prostředkem, který se používá k frázování. Intonace se nazývá také větnou melodií. Intonací rozumíme střídání výšky hlasu v průběhu věty. Výška hlasu se stále mění a probíhá téměř bez ustání. Pro vlnění hlasové výšky se také někdy užívá termín přízvuk melodický nebo melodie řeči. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Intonace je v mluvním projevu důležitým jazykovým prostředkem, kterým se rozlišuje věta ukončená od větného úseku před pauzou, po které bude věta ukončena nebo různé druhy ukončených vět. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Za základní intonační vyznění oznamovací věty v češtině pokládáme intonační průběh klesavý. Aby věta zůstala neutrální větou oznamovací, je rozhodující, aby

byl zachován pozvolný průběh melodie posledního taktu. V části věty u slova, na kterém je větný přízvuk, do konce věty klesá. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Podobně intonační průběh mají intonační podoby neutrálních vět rozkazovacích. Aby byl odlišen postoj mluvčího, není třeba využívat prostředků melodických. Obvykle je dostatečně vyjádřen příslušným slovesným tvarem. Většinou jde o určité sloveso v tvaru rozkazovacího způsobu. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Také v otázkách doplňovacích bývá základní intonační průběh klesavý. K vyjádření otázkovosti stačí tázací slovo, které větu uvádí, např. *kdy, kdo, v kolik* apod.

Intonace také rozlišuje věty vyslovené neutrálně od vět pronesených s citovým zaujetím. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

U tanečních pedagogů je používání intonace velice přínosné. Díky rozdílnému užívání hlasových výšek lze lépe komentovat princip pohybu. Přirozeně u pomalých a táhlých prvků jako je *demi-plié, rond de jambe, fondu, adagio* apod. mluvíme spíše tišeji a slova prodlužujeme. Naopak u rychlejších a hbitých prvků jako je *jeté, frappé, grand battement* apod. využíváme hlas důrazněji a mluva je mnohem hlasitější. Díky tomu budou studenti nejen přesní v charakteru prvku, ale také je mnohem lépe udržíme soustředěné.

5.2. Mluvní tempo

K modulačním prostředkům souvislé řeči patří i modulace časová tedy mluvní tempo. V podstatě jde o rozložení jednotlivých složek mluvené řeči v čase. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Časový průběh řeči je dán rychlostí artikulační práce a určuje se počtem hlásek za jednotku času. (Krčmová, 2008)

Mluvní tempo závisí na individuálních vlastnostech mluvčího, častěji lidé temperamentní mluví rychleji než lidé klidnější povahy. Tempo mluvy se odvíjí i od věcného obsahu projevu. Skutečnosti, které pokládáme za známé a nepřikládáme jim velkou váhu, sdělujeme většinou rychleji než ty, které pokládáme za vážné nebo významné. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Na mluvním tempu záleží také členění mluvy, frázování. Příliš rychlé mluvní tempo s velmi dlouhými větnými úseky může ohrozit srozumitelnost a sdělnost projevu. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Mluvní tempo je vhodné volit podle vlastních schopností. Příliš rychlé tempo není výhodné, pokud není dostatečně ovládnutá práce s dechem nebo přesná artikulace. Naopak i příliš pomalé a rozvleklé mluvní tempo vede k monotónnosti a unavuje posluchače svou jednotvárností. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985)

Taneční pedagogové se snaží prvky či kombinace pomalu popsat a vysvětlit, hlavně pokud se jedná o nový prvek nebo na sebe navazuje vícero pohybu. Tím, že je mluvní tempo volnější, se studenti více soustředí a vše si lépe a rychleji osvojí. Projev by ale neměl být zdlouhavý, je důležité udržet hodinu v chodu.

Když mluvíme „přes hudbu“, snažíme se mluvit stejným tempem skladby, abychom dodrželi hudební frázování. Typ a charakter prvku určuje tempo hudebního doprovodu. Během pomalého *adagia* spíše mluvíme táhle, naopak u rychlejších prvků, které mají hbitý charakter, řeč zrychlujeme.

6. Praktická část

6.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak studenti vnímají mluvní projev tanečního pedagoga během lekce. Zda si uvědomují jeho zvukovou stránku řeči, zda projev ovlivňuje průběh lekce a jestli vnímají pedagoga jako mluvní vzor. Dále jestli mají studenti zkušenosti s tanečním pedagogem, který má vadu řeči nebo nepochází z České republiky. Bylo otevřeno i téma nevhodného projevu, jako je dehonestace a používání vulgárních slov. Na závěr dotazníku měli studenti uvést příklady negativ v projevu tanečního pedagoga a poté naopak popsat ideál mluvního projevu.

6.2. Průzkumný vzorek

Průzkum byl prováděn v době od 21. února 2023 do 10. března 2023 prostřednictvím vyplnění internetového dotazníku. Průzkumný vzorek byl získán oslovením současných studentů i absolventů tanečních škol volnočasového charakteru, tanečních konzervatoří i uměleckých vysokých škol. Respondenti byli ve věku 9 až 20+ let, aby byl vzorek co nejrozmanitější.

Dotazník vyplnilo celkem 70 respondentů. Získání odpovědí ze zaokrouhleného čísla na desítky bylo vhodné pro vypočítávání procentuálního vyjádření.

6.3. Výzkumné metody

Pro praktickou část diplomové práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Pro získání potřebných informací byl použit zmíněný dotazník. Vyplňování bylo dobrovolné a anonymní. Dotazník obsahoval 15 otázek. Respondenti měli na výběr vždy jednu odpověď z několika možností. Odpovědi u většiny otázek se vybíraly ze škály Ano – Spíše ano – Nedokážu posoudit – Spíše ne – Ne. Na několik otázek vybírali respondenti pouze z možností Ano – Ne. Pokud respondent vybral možnost Ano, následovala doplňující otázka, na kterou konkrétně slovně odpověděl. U prvních dvou otázek dotazníku respondenti zaškrtnli danou kategorii, do které spadají.

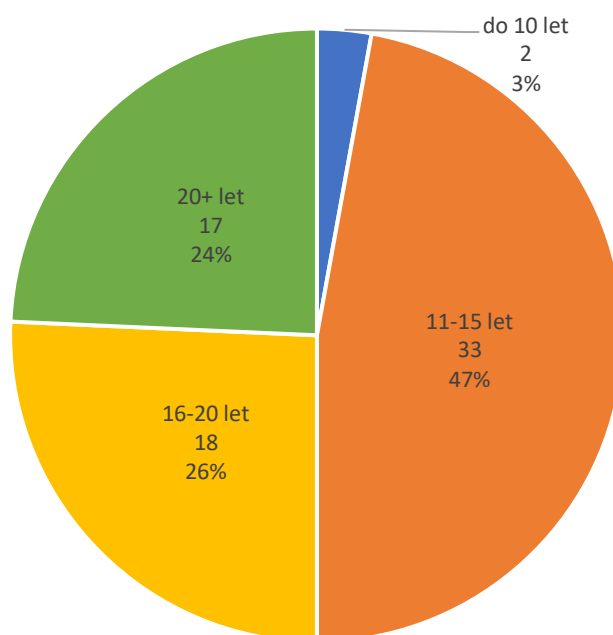
Na závěr dotazníku byly respondentům položeny dvě otevřené otázky, na které měli odpovědět svými vlastními slovy. Jejich odpovědi sloužily k celkovému zhodnocení, co studenti považují za nejhorší v mluvním projevu tanečního pedagoga, co jim konkrétně vadí a je jim nepříjemné, a naopak jaký je podle nich

ideální mluvní projev a co na něm nejvíce oceňují. Odpovědi jsou zpracovány podle jejich podobnosti a některé jsou pro ilustraci nechány v původní podobě.

6.5. Zpracování výzkumu

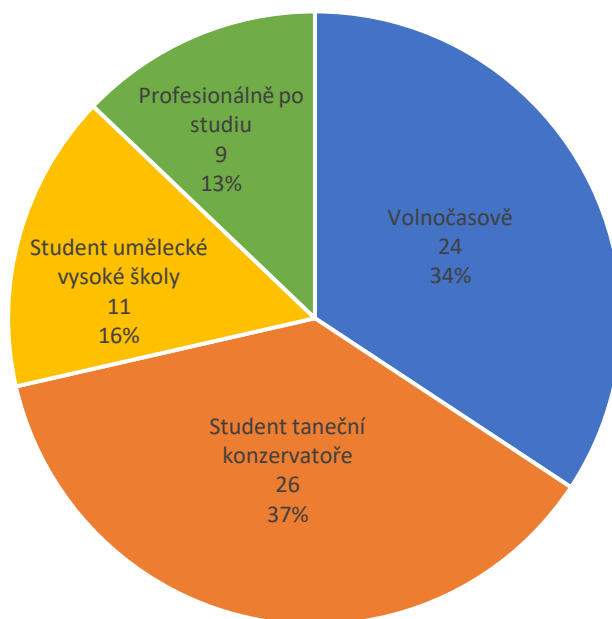
Jednotlivé odpovědi respondentů jsou pro lepší přehlednost zpracovány do grafů. U každé otázky jsou všechny odpovědi vyjádřeny nejen v procentech, ale i v přesném číselném vyjádření počtu shodných odpovědí. Výsledky plynoucí z každé otázky jsou vždy shrnuty do konkrétních poznatků. U některých otázek pouze krátce a informativně, u těch otázek, u kterých respondenti odpovídali konkrétně, více podrobně.

Do které věkové kategorie spadáte?

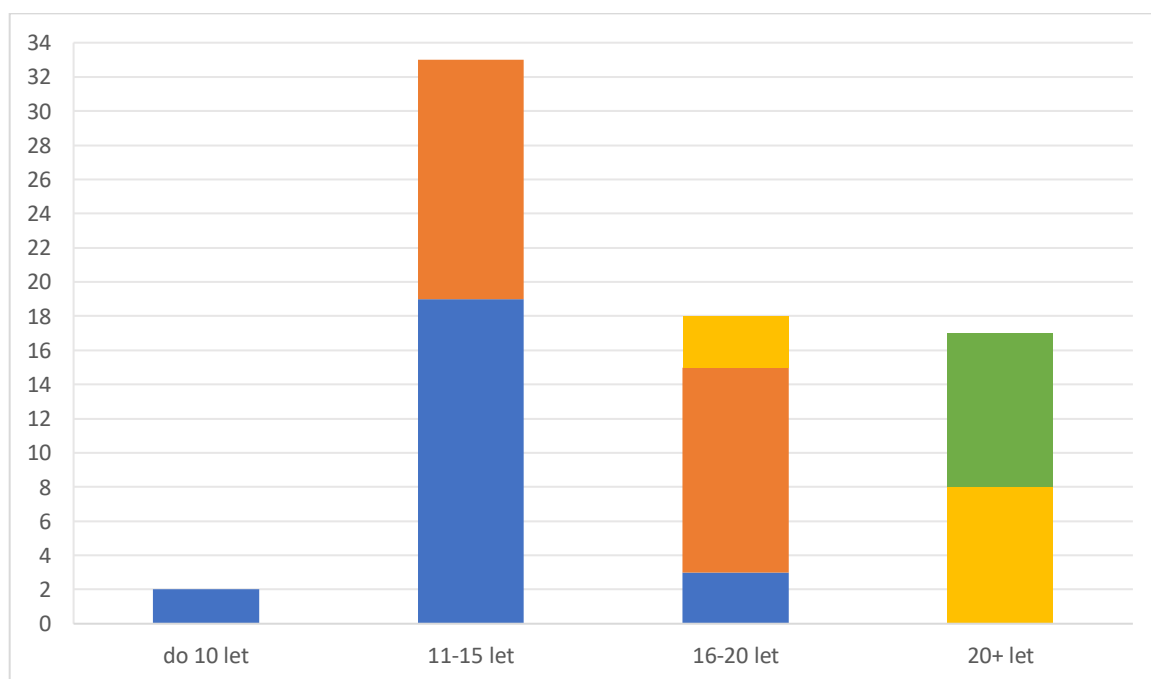


Z celkového počtu 70 respondentů jsou 2 děti do 10 let (3 %), 33 dětí ve věku 11-15 let (47 %), 18 studentů v kategorii 16-20 let (26 %) a 17 dospělých ve věku nad 20 let (24 %). Z grafu vyplývá, že jsou respondenti rozděleni na přesnou polovinu, dotazník vyplnilo 35 dětí ve věku do 15 let a 35 studentů nebo absolventů ve věku od 16 let výše.

Věnujete se tanci:

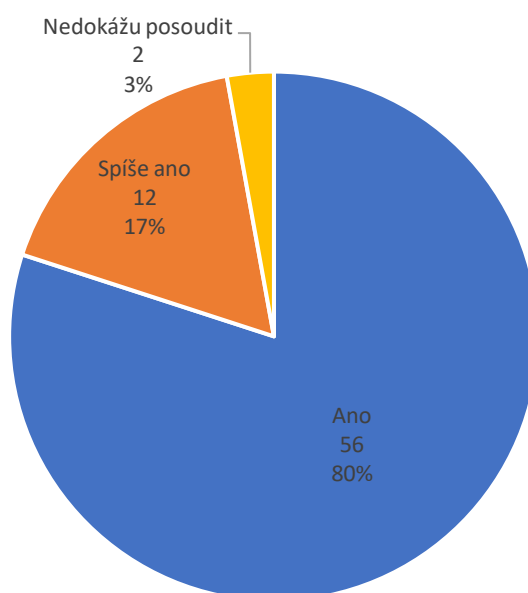


Z celkového počtu účastníků výzkumu bylo 24 dětí a studentů navštěvujících taneční lekce volnočasově (34 %), 26 studentů tanečních konzervatoří (37 %), 11 studentů umělecké vysoké školy (16 %) a 9 absolventů tanečních konzervatoří (13 %), kteří se nyní tanci věnují profesionálně. Z těchto dat je zřejmé, že 66 % respondentů tohoto výzkumu si již vybralo určitý směr tanečního umění jako svoji budoucí kariéru, se dá předpokládat, že současní studenti tanečních konzervatoří u tance zůstanou.



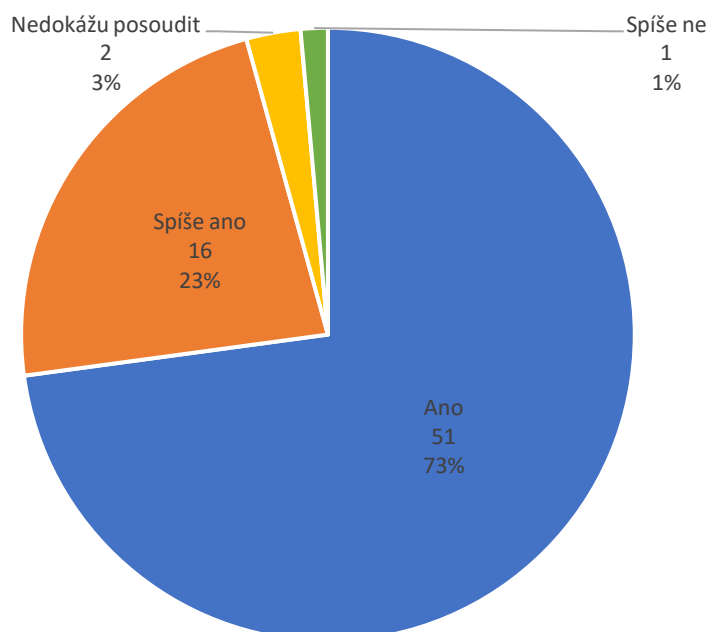
Sloučením prvních dvou grafů byly získány informace, že z celkového počtu 70 respondentů 2 děti spadají do kategorie do 10 let a obě se věnují tanci volnočasově. Nejvíce respondentů bylo v kategorii 11-15 let, 19 z nich navštěvuje taneční lekce ve volném čase a 14 studuje taneční konzervatoř. Z věkové kategorie 16-20 let se 3 studenti věnují tanci volnočasově, 12 studuje taneční konzervatoř a 3 vysokou uměleckou školu. Z účastníků výzkumu ve věku 20+ let je 8 studentů vysoké umělecké školy a 9 profesionálních tanečníků po studiu tanečního oboru.

Myslíte si, že mluvní projev tanečního pedagoga je pro studenty důležitý?



Naprostá většina respondentů se shodla, že mluvní projev tanečního pedagoga je pro studenty důležitý. Odpověď Ano uvedlo 56 dotazovaných, což je plných 80 % všech respondentů. Z takto odpovídajících bylo 16 volnočasových studentů, 22 studentů konzervatoře, 10 vysokoškolských studentů a 8 vystudovaných tanečníků. Spíše ano uvedlo 7 studentů volnočasového charakteru, 3 studenti konzervatoře, 1 student vysoké školy a 1 dostudovaný tanečník. Dva respondenti důležitost mluvního projevu pedagoga nedokázali posoudit, jednalo se o studenta zájmového kroužku a studenta konzervatoře. Ani jednou účastníci výzkumu nevedli odpověď Ne ani Spíše ne, což je jasný důkaz, že mluvní projev tanečního pedagoga je velmi důležitá součást jeho osobnosti a měl by na kvalitu mluvního projevu důsledně dbát.

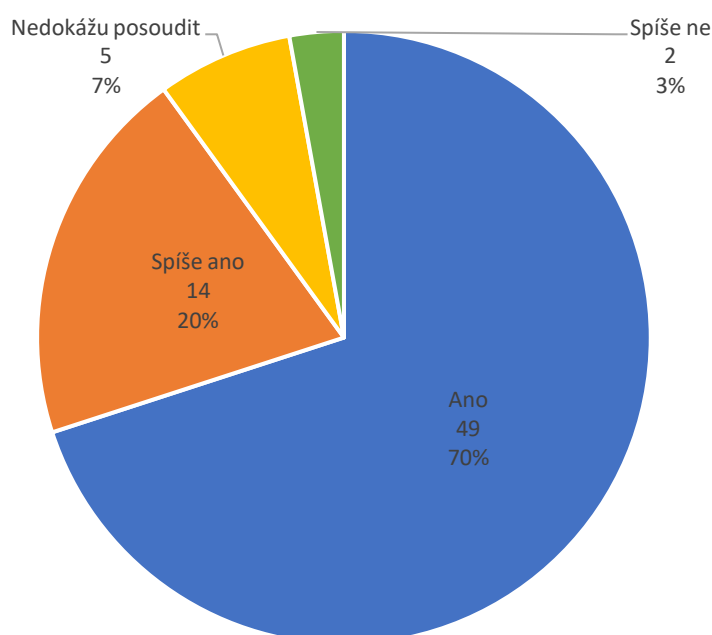
Vnímáte během pokynů tanečního pedagoga jeho mluvní projev? (hlasitost, tempo řeči...)



Většina respondentů uvedla, že během taneční lekce vnímají pedagogův mluvní projev. Ano odpovědělo 51 dotazovaných, tedy 73 % z celkového počtu. Všech 9 oslovených absolventů, nyní profesionálních tanečníků, odpovědělo Ano, stejně tak 10 vysokoškolských studentů, 18 studentů konzervatoře a 14 studentů volnočasových aktivit. Spíše ano byla druhá nejčastější odpověď, odpovědělo tak 16 respondentů, a to 1 student vysoké školy, 7 studentů konzervatoře a 8 volnočasových studentů. Na otázku nedokázali odpovědět 2 dotazovaní - 1 student konzervatoře a 1 dítě ve věku do 10 let, věnující se tanci volnočasově. Mluvní projev tanečního pedagoga spíše nevnímá pouze 1 dítě navštěvující volnočasové aktivity, je to možné i tím, že respondent spadá do kategorie dítě do 10 let.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že 96 % všech respondentů oceňuje, když taneční pedagog mluví dostatečně nahlas a zřetelně.

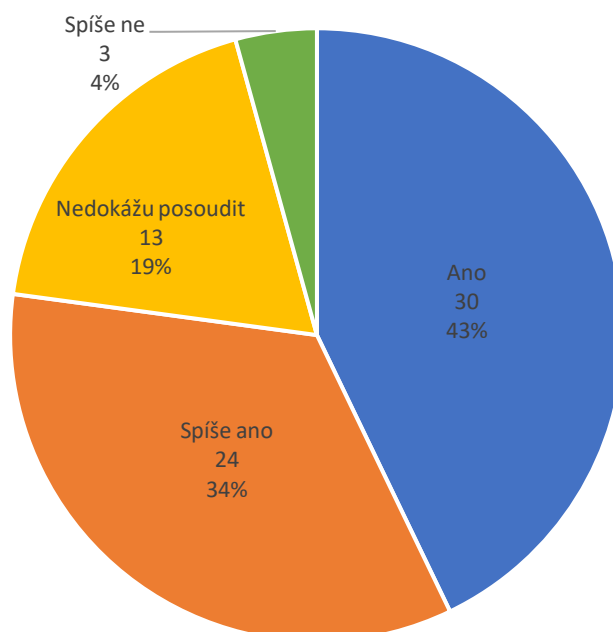
Myslíte si, že mluvní projev tanečního pedagoga ovlivňuje průběh celé lekce?



Celkem 49 studentů si myslí, že mluvní projev tanečního pedagoga ovlivňuje celou lekci. Odpověď Ano se objevila v 70 % a odpovědělo tak 12 volnočasových studentů, 19 studentů konzervatoře, 10 vysokoškolských studentů a 8 absolventů. Spíše ano uvedlo 10 volnočasových studentů, 4 studenti konzervatoře, 1 student vysoké školy a 1 absolvent. Odpověď nedokázalo posoudit 5 respondentů, a to 2 studenti volnočasového charakteru a 3 studenti konzervatoře. Spíše ne opověděli pouze 2 volnočasoví studenti.

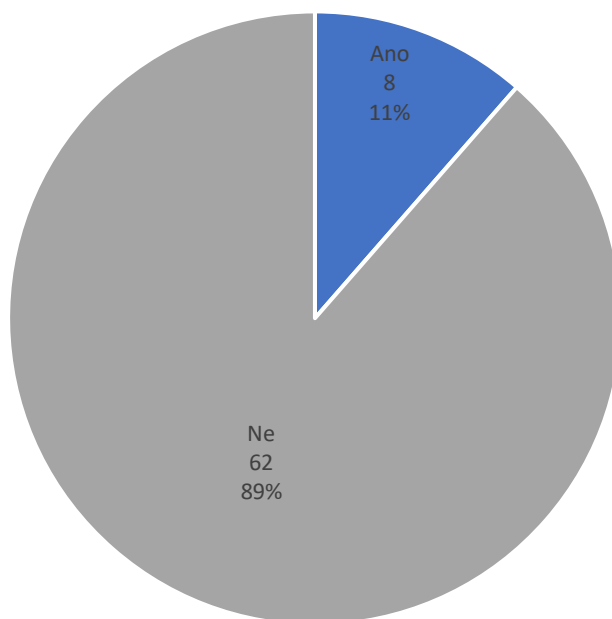
I zde z uvedených odpovědí vyplývá, že se 90 % respondentů domnívá, že mluvní projev tanečního pedagoga zcela nebo alespoň částečně ovlivňuje průběh taneční hodiny nebo lekce.

Myslíte si, že by taneční pedagog měl být mluvním vzorem pro studenty?



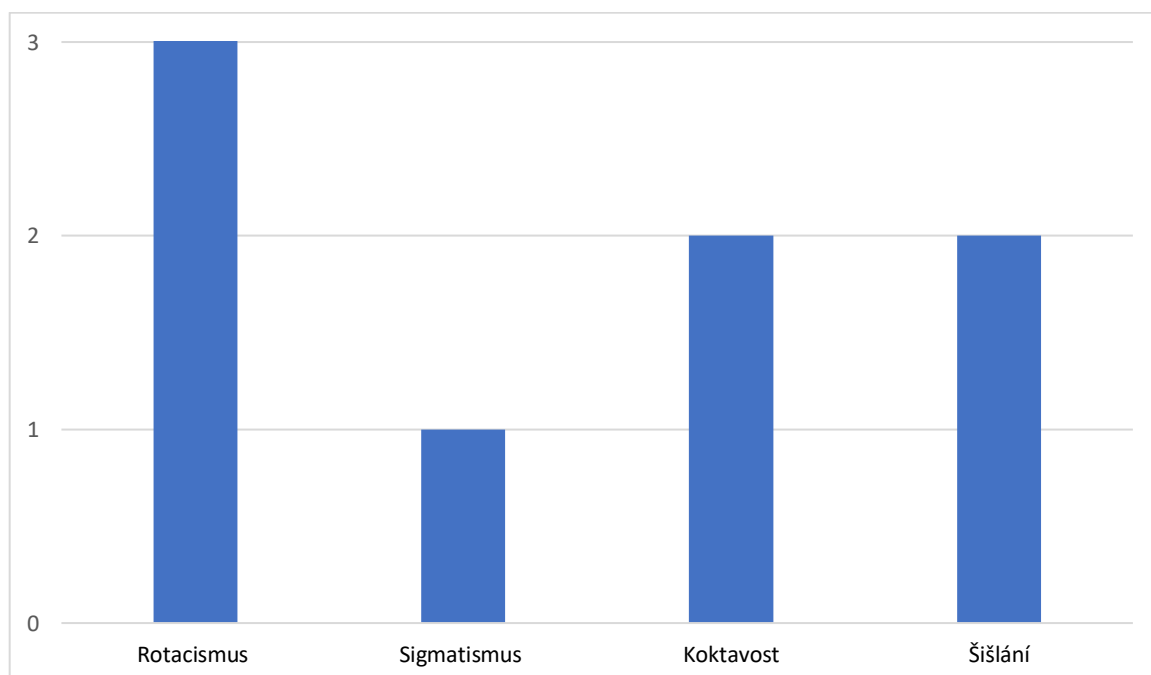
Z celkového počtu 70 respondentů si 30 účastníků výzkumu myslí, že by taneční pedagog měl působit jako mluvní vzor pro studenty. Nejvíce toto téma vnímá 13 studentů konzervatoře, 7 absolventů konzervatoře, 4 studenti umělecké vysoké školy a 6 volnočasových studentů. Tato skupina tvoří 43 %. 34 % odpovědí Spíše ano zvolilo 10 studentů konzervatoře, 6 studentů vysoké školy, 2 absolventi a opět 6 volnočasových studentů. Zbytek volnočasových studentů, tedy 3 studenti, uvedli odpověď Spíše ne. Zbylých 19 % respondentů nedokáže tuto otázku posoudit. Součtem odpovědí Ano a Spíše ano však docházíme k závěru, že více než tři čtvrtiny všech respondentů (77 %) si myslí, že by měl být taneční pedagog studentům mluvním vzorem.

Setkali jste se někdy s tanečním pedagogem, který měl vadu řeči?



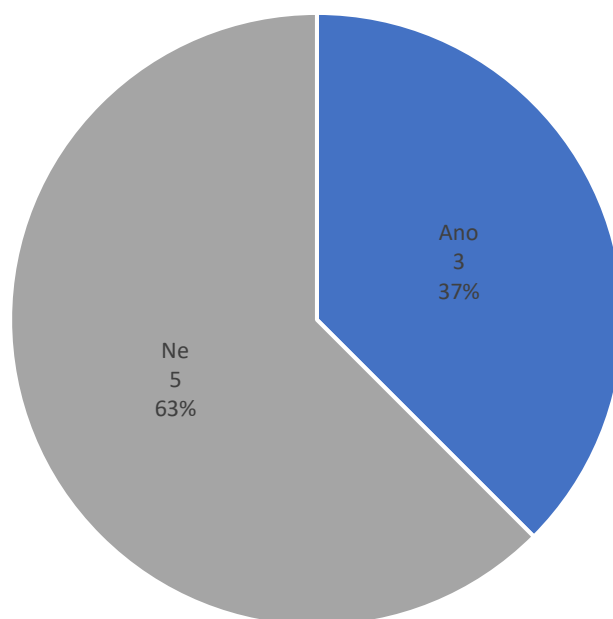
Z celkového počtu 70 dotazovaných se pouze 8 respondentů (11 %) setkalo s pedagogem, který měl vadu řeči. Jedná se o 4 studenty konzervatoře, 2 studenty umělecké vysoké školy, 1 profesionálního tanečníka a 1 studenta, zabývajícího se tancem volnočasově. Z dotazníku však nevyplývá, v jaké instituci se s tímto pedagogem setkali. Z grafu je zřejmé, že taneční pedagogové ve velké většině netrpí žádnou vadou řeči.

Pokud ano, jakou?



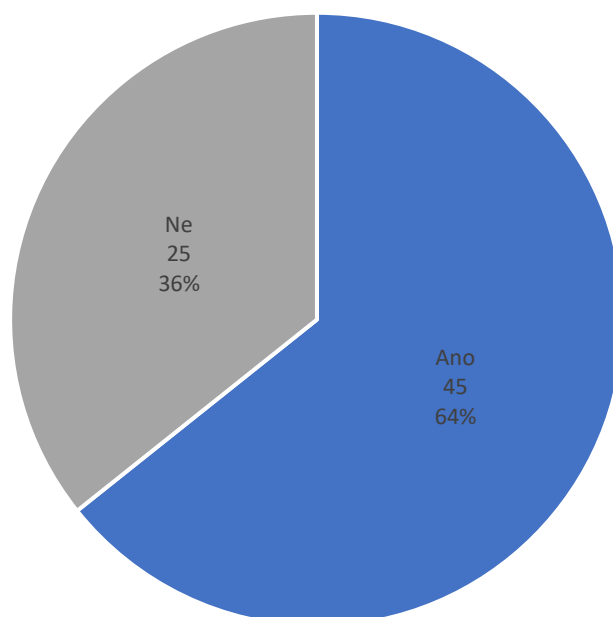
Ve třech případech uvedli respondenti rotacismus, tedy špatnou výslovnost hlásky *r*. Jeden pedagog měl problém se sykavkami a dva pedagogové koktali. Dva studenti uvedli, že se setkali s tanečním pedagogem, který šišlal.

Pokud ano, bylo to pro vás rušivé?



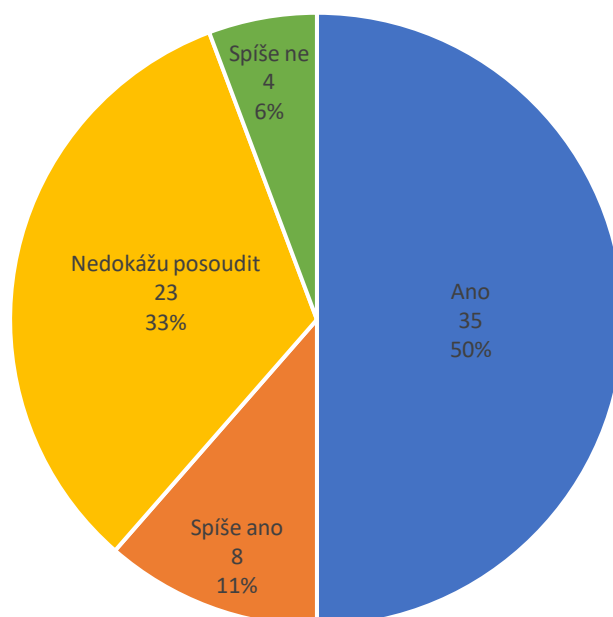
Z osmi případů, kdy se studenti setkali s pedagogem, který má vadu řeči, pouze 3 studenti uvedli, že chybná výslovnost byla pro ně rušivá. Z průzkumu tak vyplývá, že i když má taneční pedagog vadu řeči a tím chybnou výslovnost, není to z 63 % pro studenty rušivé.

Myslíte si, že vada řeči tanečního pedagoga může vést studenty k posměškům?



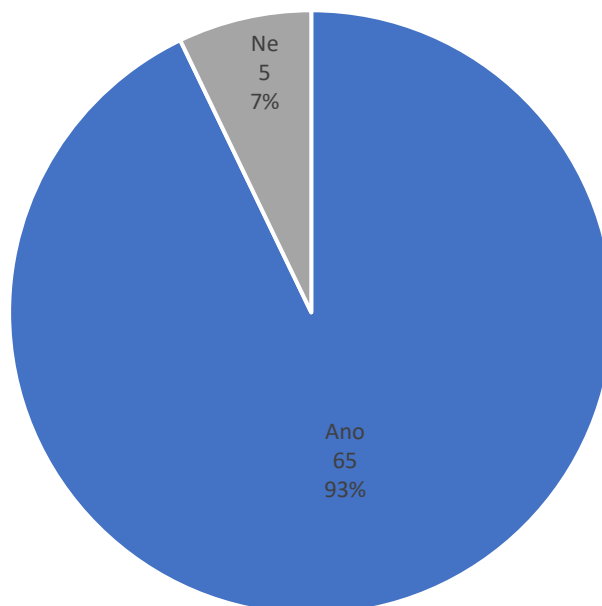
Protože se jedná o specifickou otázku, měli respondenti možnost odpovědět pouze Ano nebo Ne. Tato možnost byla využita z důvodu, aby jejich odpovědi vyjádřily jednoznačný názor a daly se lépe interpretovat. 64 % dotázaných odpovědělo, že vada řeči tanečního pedagoga může vést k posměškům studentů. Zdá se, že se jedná o velké číslo, hlavně vzhledem k závěru v předchozí otázce. I když 5 odpovídajících uvedlo, že vada řeči pro ně nebyla rušivá, hned 3 z nich uvádějí, že vada řeči může vést k posměškům a Ano odpověděli i ti 3 respondenti, pro které byla vada řeči rušivá. Plyne z toho, že z těch respondentů, kteří se osobně setkali s tanečním pedagogem s vadou řeči, si dokonce 75 % myslí, že vada řeči vede k posměškům. Znamená to tedy, že i když vada řeči tanečního pedagoga není pro studenty rušivá, může vést a zřejmě i vede k posměškům studentů.

Myslíte si, že taneční pedagog s vadou řeči může být pro studenty autoritou?



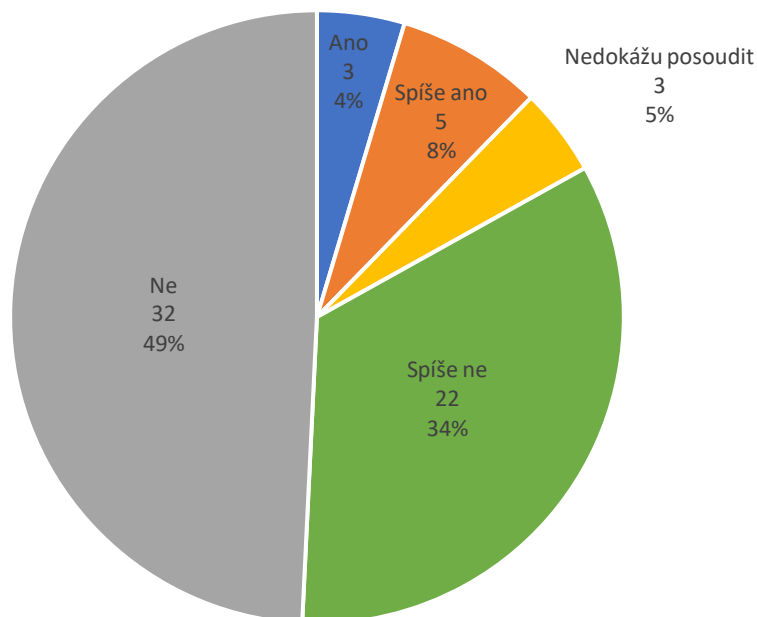
I když většina respondentů (64 %) uvedla, že vada řeči může vést k posměškům, přesná polovina všech dotazujících si jednoznačně myslí, že může být takový pedagog autoritou. Opověď Ano uvedlo 10 volnočasových studentů, 11 studentů konzervatoře, 4 absolventi a 10 oslovených vysokoškolských studentů. Pouze 1 vysokoškolský student nevedl přímou odpověď a zvolil možnost Nedokážu posoudit. Stejný názor zastává i 1 absolvent, 11 studentů konzervatoře a 10 studentů volnočasového charakteru. Spíše ano uvedlo 8 studentů a to 3 absolventi, 3 studenti konzervatoře a 2 volnočasoví studenti. Zbytek odpověděl Spíše ne, a to 1 absolvent, 1 student konzervatoře a 2 studenti volnočasových aktivit. Opět součtem odpovědí Ano a Spíše ano (61 %) dojdeme k závěru, že i přes vadu řeči může být takový taneční pedagog pro studenty autoritou.

Setkali jste se někdy s pedagogem jiné národnosti, který měl v češtině jiný přízvuk?



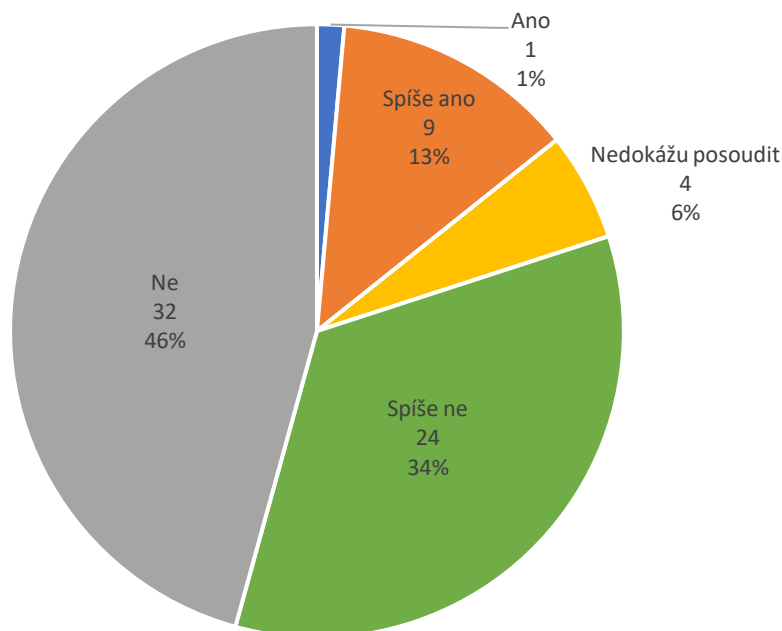
Naprostá většina respondentů (93 %), konkrétně 65 odpovídajících, se setkala s tanečním pedagogem jiné než české národnosti, který měl cizí přízvuk. Zbýlých 5 respondentů, kteří odpověděli na otázku Ne, jsou děti a studenti, kteří se věnují tanci volnočasově. Znamená to tedy, že se všichni, kteří již studují taneční konzervatoř nebo uměleckou vysokou školu, aby se nějaký druh tanečního umění stal jejich profesí, i všichni oslovení profesionální tanečníci, setkali s tanečním pedagogem jiné národnosti s cizím přízvukem v češtině.

Pokud ano, bylo to pro vás nepříjemné?



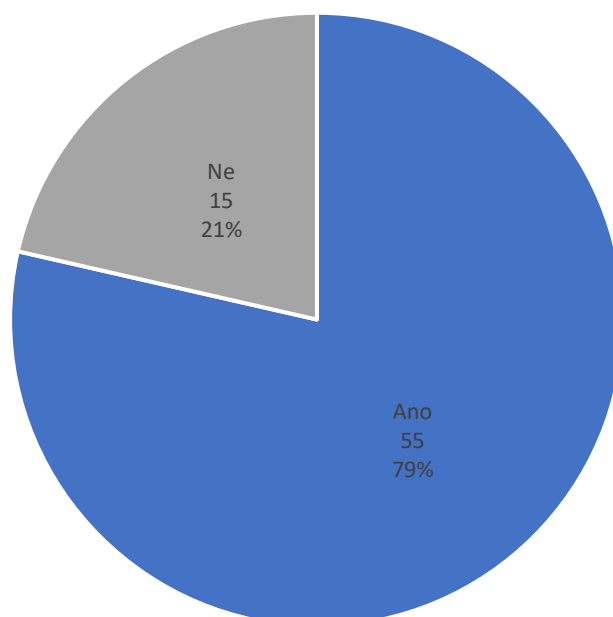
Přímou odpověď Ano, tedy že byl respondentovi cizí přízvuk nepříjemný, uvedl 1 absolvent a 2 studenti konzervatoře, což je pouhých 4,5 % všech dotazovaných. Spíše nepříjemný byl přízvuk i pro 1 absolventa, 1 studenta vysoké školy a 3 studenty konzervatoře, ti tvoří dalších 8 %. Rozhodnout se nedokázali 3 respondenti, a to 1 absolvent a 2 studenti konzervatoře (4,5 %). Přízvuk spíše nevadil 22 respondentům, z toho 2 absolventům, 2 studentům vysoké školy, 12 studentům konzervatoře a 6 volnočasovým studentům, tato skupina tvoří 34 %. Přízvuk vůbec nevadil 49 % všech dotazovaných, konkrétně 4 absolventům, 8 studentům vysoké školy, 7 studentům konzervatoře a 13 volnočasovým studentům. Z tohoto grafu vyplývá, že velké většině respondentů (83 %) cizí přízvuk u tanečního pedagoga jiné národnosti vůbec nebo spíše nevadí. Zajímavé je, že odpověď Ano nebo Spíše ano, tedy že je cizí přízvuk pro ně nepříjemný, uvedlo v součtu pouze 8 respondentů, všichni jsou to však bývalí nebo současní studenti konzervatoře (u jednoho studenta vysoké školy se předpokládá, že byl také studentem konzervatoře).

Vadí vám, když taneční pedagog mluví nespisovně?



Nespisovnost v mluvním projevu tanečního pedagoga vadí pouze jednomu absolventovi (1 %). Spíše vadí dalším 9 studentům, a to 3 studentům vysoké školy a 6 studentům konzervatoře, ti tvoří 13 % dotazovaných. Další 3 studenti konzervatoře a 1 volnočasový student nedokázali posoudit, zda jim nespisovnost v projevu tanečního pedagoga vadí (6 %). Nespisovný projev spíše nevadí 24 respondentům, z toho 5 absolventům, 2 studentům vysoké školy, 12 studentům taneční konzervatoře a 5 volnočasovým studentům (34 %) a zcela nevadí zbylým 3 absolventům, 6 studentům vysoké školy, 5 studentům konzervatoře a 18 volnočasovým studentům (46 %). Z výzkumu tak vyplývá, že používání nespisovné češtiny v mluvním projevu tanečního pedagoga dětem a studentům ve velké většině (80 %) vůbec nebo spíše nevadí.

**Setkali jste se s tanečním pedagogem, který užíval nevhodná slova?
(sprostá slova, nevhodné oslovení...)**



Bohužel se většina respondentů (79 %) setkala s užíváním nevhodných slov z úst tanečního pedagoga. Odpověď Ano vybralo všech 9 absolventů, 11 studentů vysoké školy, 26 studentů konzervatoře a 9 volnočasových studentů. Pouze 15 dotazovaných se nikdy nesetkalo s tímto problémem, jsou to děti a studenti, věnující se tanci volnočasově.

V otevřených odpovědích, které zakončovaly dotazník, respondenti zmiňovali, že je pro ně nevhodné i oslovování příjmením.

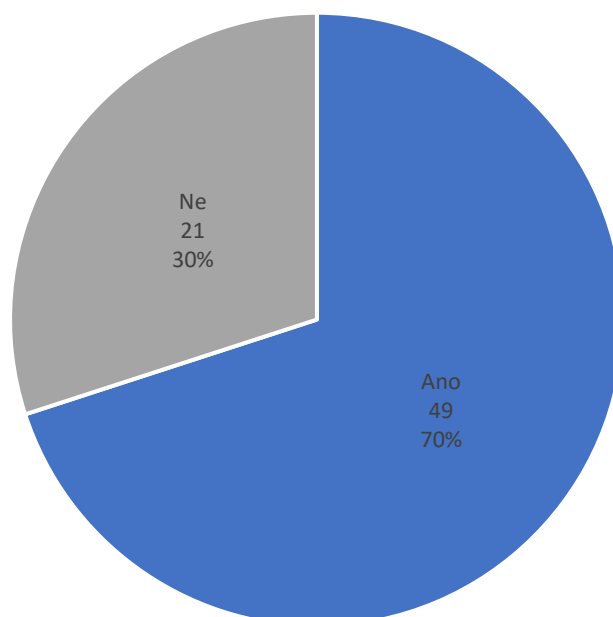
Starší studenti uvedli, že jim vulgarismy nevadí, pokud jsou zvoleny v kontextu s nadsázkou nebo humorem:

„Peprnější výrazy mi nevadí, když jde o humor a ne o poškození druhých.“

„Zbytečné nadávky, tzn. někdy žák i pedagog ví, že nadávka není myšlena zle a je součástí autentického projevu pedagoga, v takovém případě mi nevadí.“

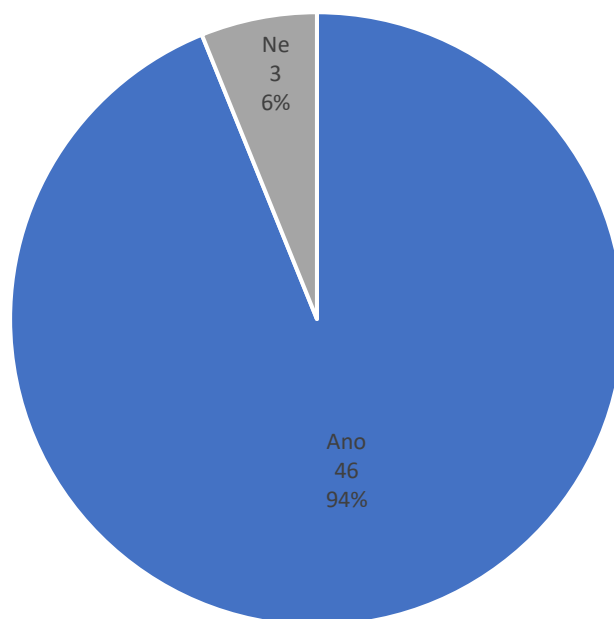
I když mohou být pro některého studenta vulgarismy součástí autentického projevu, stále pedagog působí na studenty jako mluvní vzor a jeho profese zastává i výchovnou funkci.

Setkali jste se někdy s dehonestujícím hodnocením ze strany tanečního pedagoga? (vzhled, postava, výkon)



Velmi smutný je výsledek otázky týkající se dehonestujícího projevu tanečního pedagoga směrem ke studentům. Plných 70 % všech respondentů se setkalo s tímto nepříjemným jevem, konkrétně všech 9 absolventů, 9 vysokoškolských studentů, 22 současných studentů konzervatoře a 9 volnočasových studentů. S dehonestací se neseťkali jen 2 studenti vysoké školy, 4 studenti konzervatoře a 15 volnočasových dětí a studentů.

Pokud ano, bylo to před ostatními studenty?



Ze 49 studentů, kteří se setkali s dehonestujícím slovním hodnocením od tanečního pedagoga, se 46 z nich tak stalo před ostatními studenty. Do této 94 % skupiny patří všech 9 absolventů, 9 vysokoškoláků, 20 studentů konzervatoře a 8 studentů volnočasových. Pouze 2 studenti konzervatoře a 1 student, který se věnuje tanci ve svém volném čase (6 %), si vyslechli dehonestující projev od tanečního pedagoga v soukromí.

Pokud pedagog zahanbí studenta před spolužáky, měl by se omluvit a to veřejně, ne jen mezi čtyřma očima. Když se pedagog omluví před celou třídou, vrátí se studentovi důstojnost. Pro studenty se stane pedagog vzorem jak přiznat chybu a jak se za ni upřímně omluvit. (Breaux, Whitaker, 2020)

Dokážete popsat, co vám nejvíce vadí v mluvním projevu tanečního pedagoga?

Téma dehonestace a negativního projevu pedagoga u respondentů velmi rezonovalo a často se objevovalo v odpovědích na jednu ze dvou otevřených otázek na konci dotazníku, kdy měli dotazovaní odpovědět svými slovy, co jim nejvíce vadí v mluvním projevu tanečního pedagoga:

„Narážky místo jednání narovinu, sarkastické poznámky ve snaze pobavit ostatní a zesměšnit danou osobu.“

„Ponižování před ostatními.“

„Slovní urážení.“

„Ponižování, nářky na postavu (pocit bezcennosti).“

„Poznámky překračující hranici mezi připomínkou a urážkou.“

„Jízlivé postřehy, posměch, ponižování.“

„Nejvíc mi vadí, pokud pedagog žáka nerespektuje, mluví s ním jako s někým méněcenným, s póvlem, pokud ho ponižuje a vyžívá se v tom.“

„Lhostejnost a agrese.“

Velmi častou odpovědí na tuto otázku byla nesrozumitelnost řeči. Jedna z možností nesrozumitelnosti byla spojená s křikem. Při křiku pedagog výrazně zesílí hlas, zesílí tím i výdechový proud, kterým se bránice přetíží, dále nadměrně napne hlasové ústrojí a hlasivkám škodí. Vynaložená energie na křik tedy škodí nejen fyzicky samotnému pedagogovi, ale i z výpovědí studentů je patrné, že křik jim není příjemný:

„Když je hudba moc nahlas a snaží se ji přervat. Myslím, že to není dobré ani pro jednu stranu.“

„Když na někoho pedagog křičí před všemi.“

„Když nepříjemně řve na jednoho určitého žáka.“

Další respondenti uváděli ve svých odpovědích naopak příliš tichý projev. Taneční pedagogové mají za úkol svým hlasem obsáhnout celou místnost, je tedy důležité ovládnout intenzitu hlasového projevu, ale také si hlídat další aspekty jako

postavení v prostoru. Často se tichý mluvní projev pojil s nesrozumitelností v podobě nepečlivé artikulace:

„Když mu není rozumět nebo není slyšet.“

„Když není dostatečně hlasitý.“

„Když mluví nesrozumitelně nebo potichu, protože je v místnosti s hodně lidmi a je mu tak špatně rozumět.“

„Pokud mluví příliš nahlas nebo příliš potichu a monotónně.“

„Monotónnost, kuňkání, když pedagog mluví a stojí ke studentům zády - vlastně ho nezajímá, jestli ho někdo poslouchá.“

„Když mluví potichu a mumlá.“

„Když mluví potichu a nedává důraz na důležitá slova ve větě.“

Důležitou součástí pedagogické praxe je názornost. Každý pohyb by měl být exaktně proveden a slovně co nejlépe popsán. Je třeba ale projev časově omezit, aby nedošlo k zdlouhavému výkladu látky, kdy se vytratí chod celé lekce. Prvek nebo pohyb má taneční pedagog vysvětlit jasně a stručně, aby mohla probíhat hlavně praktická výuka.

Každý prvek má jiný charakter, výhodné je tak přistupovat i s hlasovým projevem. Pokud je prvek hbitý, projev by měl být energický, naopak pokud je prvek tažený, i mluvní projev bude jemnější. Z odpovědí respondentů je patrné, že pro studenty je monotónnost a stejná intonace nevhodná, stejně tak jako zdlouhavé vysvětlování:

„Když neví, co říká. Když užívá jednu jedinou intonaci na jakýkoli typ věty. Když se prostřednictvím svého verbálního projevu snaží působit chytře.“

„Když zadá kombinaci a nikdo nechápe, co po nás chce.“

„Když nemluví k tématu, ale začne mluvit o jiných věcech.“

„Když pedagog nepoužívá hovorovou řeč a praktické ukázky v rovnováze. Hovorová řeč je stejně důležitá pro pochopení záměru, a pokud ji pedagog dostatečně nevyužívá, student není schopen záměru porozumět.“

„Když říká něco jiného než ukazuje a tančí.“

Dokážete popsat ideální mluvní projev tanečního pedagoga?

Nejčastější odpověď byla dostatečně hlasitá mluva:

„Středně rychle, dostatečně nahlas a srozumitelně.“

„Mluví nahlas a srozumitelně, nesnaží se svůj projev uspěchat nebo prodloužit, mluví k věci, nekomentuje zbytečné a nevhodné věci a taneční terminologii nepoužívá špatně a zbytečně.“

„Měl by mluvit dostatečně nahlas, aby ho všichni slyšeli, ale aby si nevyřval hlasivky.“

„Měl by mluvit zřetelně, aby mu všichni rozuměli a nahlas a co nejméně řvát.“

„Hlasitost tak akorát, artikuluje, zdůrazní co je pro něj/ni důležité, mluví klidně a vřele.“

„Pedagog mluví nahlas, zřetelně a věcně.“

„Důležitá je hlasitost, také tón hlasu, který pedagog ke studentům používá. Dávat si pozor, aby pedagog celou hodinu nemluvil monotónně. Pomocí hlasu dokázal upozornit na důležité věci v hodině.“

Opět se spousta názorů shodovala, že díky správnému využití hlasu se vyučuje mnohem příjemněji a snáz. Studenti také oceňují širokou slovní zásobu a hlavně motivující přístup ke studentům skrze projev:

„Myslím, že někteří pedagogové mají dar popsat prvky tak, aby jejich provedení bylo pochopitelné a jasné a nezáleží na tom, je-li projev spisovný či ne.“

„Spíš klidný projev, při vedení kombinace by měl korespondovat tónem i dynamikou pohyb. Věcný, s nadhledem a vtipem.“

„Hlasitý, intonačně podporuje to, co říká, vyjadřuje se jasně a přímo k věci.“

„Srozumitelný, umí měnit rytmus a intenzitu, aby hodina neupadala. Slušný. Přesné a časté vyjadřování se. Mně osobně se nejlépe pracovalo, když pedagog vysvětloval za pomoci metafor.“

„Silný zdravý hlas, dokáže pomocí různé intonace a hlasitosti namotivovat k výkonu, mluví jasně a zřetelně.“

„Ideální mluvený projev se váže k dané věci, rozvíjí daný prvek, ke kterému se váže, pomáhá jeho pochopení a dodává další impulsy pro tanečníka.

„Srozumitelný, jasný, motivující. Měl by mít širokou slovní zásobu pro vysvětlení principů co nejvíc lidem.“

„Mluva s rozvahou, výstižná, artikulace, motivační podklad, klidný a příjemný tón hlasu.“

„Klidný, vyrovnaný postoj ke všem žákům, motivace k výkonu, mírné vystupování s respektem.“

„Energicky projev a motivační.“

„Silný hlas vyjadřující autoritu profesora.“

Častokrát se také objevoval názor, že by projev tanečního pedagoga měl být přátelský. Pokud se jedná o pedagoga volnočasových tanečních lekcí, je toto vlídné působení pedagoga velice vhodné. V komerční sféře je důležité, aby studenty taneční obor natolik bavil a naplňoval, že lekce budou navštěvovat kontinuálně.

Studium na tanečních konzervatořích je velice náročné, neboť má za úkol připravit studenty na budoucí taneční profesi. Taneční pedagog proto klade na studenty mnohem větší nároky, je více kritický a musí zůstat za každých okolností důsledný. Přesto by si však měl zachovat otevřený a lidský přístup ke studentům.

Na vysokých školách je opět přístup pedagogů trochu odlišný. Pedagogové vysokých škol jednájí se studenty jako s budoucími kolegy v oboru, předávají jim cenné zkušenosti a vědomosti. Kapacita studentů je omezena, tím se prostředí akademické půdy stává osobnějším a pedagogové mají možnost pracovat se studenty individuálně. I zde působí taneční pedagogové na studenty velmi vlídně a motivují je ke stálému vzdělávání.

„Ovládá rétoriku, je přátelský, ale má přirozenou autoritu.“

„Hlasitý, autoritativní, ale i přátelský.“

„Slušný hovorový jazyk, energický projev ale ne agresivní.“

„Pozitivní tón hlasu, používání pozitivní motivace.“

„Projev by měl být motivující, smysluplný, přátelský a spravedlivý.“

„Myslím si, že by měl působit sympaticky a mluvit nahlas. Také ať na lekci není "trapné ticho".“

Co se týče spisovného projevu tanečního pedagoga, již z grafu víme, že pro studenty není natolik důležitý:

„Podle věkové skupiny rozhodně určit spisovnost a nespisovnost mluvy. Není úplně vhodné před mladšími používat neslušné výrazy.“

„Nemusí mluvit spisovně a klidně může mít i přízvuk, protože to mi vůbec nevadí.“

„Myslím, že někteří pedagogové mají dar popsat prvky tak, aby jejich provedení pochopitelné a jasné a nezáleží na tom, je-li projev spisovný či ne.“

Studenti v dotazníku nejvíce oceňují pedagogy, kteří řádně komunikují se studenty. Komunikace je v pedagogické profesi velice důležitá, díky ní se vybudují vztahy mezi studentem a pedagogem.

„Určitě mi přijde důležité mluvit se studenty a pomoci jim s problémy.“

„Řekla bych, že kdyby mluvil se studenty individuálně a pokud by to bylo něco vážnějšího tak o samotě.“

„Věřím, že kolikrát pomůže žákům ukázat, že i pedagog je jen člověk, i on byl/je tanečník a kolikrát s něčím zápasil.“

„Slušný hovorový jazyk, energický projev, ale ne agresivní. Bez vulgarismů a používání urážek, které s tancem již nesouvisí a mají pouze za účel více psychicky deprimovat studenta. Schopnost diskuse se studentem.“

6.6. Výsledky průzkumu

Díky procentuálnímu vyjádření odpovědí a jejich podrobnému popsání vznikl jasný obraz o tom, jak studenti nahlíží na projev tanečního pedagoga. Odpovědi se shodovaly s předpokládanými výsledky.

Průzkum prokázal, že mluvní projev je pro studenty velice důležitý. Naprostá většina respondentů vnímá zvukovou stránku projevu během taneční lekce, proto je důležité na ni během výuky myslet. Stejně tak si uvědomovat, že projevem pedagog ovlivňuje průběh celé lekce. Studenti také vnímají, že by pedagog měl

působit jako mluvní vzor, ale nemusí mluvit spisovně, spíše oceňují hovorový jazyk, ve kterém je uvolněnější, energičtější a přátelštější tón.

Velice citlivě studenti reagovali na nevhodné chování ze stran pedagogů, jaký tón hlasu používají, častý křik a dehonestaci výkonu a vzhledu. Tento způsob projevu tanečního pedagoga může vést až k nemožnosti vybudování si přirozené autority u studentů. Práce pedagoga je velmi náročná a mnohdy i psychicky vyčerpávající. Občas se může stát, že pedagog ztratí nervy a nevědomě upustí poznámku, ta ale může studenta silně zasáhnout nejen v momentě, kdy pedagog takto se studentem jedná, ale také do budoucna. V některých případech vznikne dokonce blok studenta k pedagogovi, který se následně složitě odbourává.

Pár studentů se setkala s tanečními pedagogy, kteří měli vadu řeči. Jednalo se o pedagogy, kteří měli nebo mají problém s výslovností hlásky *r*, slyšitelné sykavky, šišlavost a koktavost. U pedagogické profese jsou výhodnější nenarušené komunikační schopnosti. Vady řeči lze řešit terapiemi u logopeda, koktavost lze léčbou minimalizovat, pravděpodobnost k odstranění je ale minimální.

Naprostá většina studentů se setkala s pedagogem jiné národnosti a pouze v jednotkách procent studentům vadí jeho cizí přízvuk. O zajímavou zkušenost se podělila i jedna taneční pedagožka, která v Čechách žije už 30 let. Český jazyk se nejprve učila během angažmá v divadle. Ze začátku to bylo náročné, matoucí bylo, když baletní mistři a choreografové používali hovorový jazyk, ale v učebnicích jsou spisovné tvary slov a jejich výslovnost. Nejvíce se naučila odposlechem pedagogických vzorů a vlastní praxí. Uvedla, že výhodou tance je jeho nonverbálnost a u klasického tance terminologie. Tím pádem nedochází k jevu, že by studenti nerozuměli pokynům. Taneční pedagog by měl kombinace zadávat názorně, tedy přesně exaktně, aby byl trénink pro všechny srozumitelný.

Studenti se na závěr dotazníku mohli rozepsat, jaký je pro ně ideál mluveného projevu tanečního pedagoga a co naopak považují za nejhorší. Odpovědi tak sloužily k detailnějšímu zkoumání.

Závěr

Mluvní projev je v pedagogické profesi nedílnou součástí osobnosti tanečního pedagoga. Ta se promítá skrze jeho projev, jinak než mluvou nelze poznatky, vědomosti a dovednosti předat. Je nutné si stále uvědomovat, že taneční pedagog působí na studenty nejen výchovně, ale také formativně. Jeho vliv může mít dopad na budoucí život studenta v pozitivním i negativním smyslu. Cílem práce bylo rozšířit původní bakalářskou práci, která se zabývala hlasem a řečí tanečního pedagoga. Dalším cílem bylo upozornit na opomíjené téma mluvního projevu tanečního pedagoga a rozvést ho. Díky praktické části se práce obohatila o další cenné informace. Za povšimnutí stojí poznatky a postřehy ze stran studentů různého věku a úrovně tanečního vzdělávání. Tím se pro mě ještě více prohloubila důležitost mluvního projevu tanečního pedagoga.

Teoretická část byla věnována jednotlivým tematickým celkům, které zahrnovaly obecný úvod pedagoga a řeči, charakteristiku mluvního projevu tanečního pedagoga, komunikaci verbální i neverbální a teorii členění souvislé řeči. Pracovala jsem převážně s literaturou, která je určena pro pedagogy teoretických předmětů. Odborné poznatky jsem doplnila vlastními znalostmi taneční pedagogiky a profesními zkušenostmi. Podobně jako u psaní bakalářské práce jsem nedohledala žádnou odbornou publikaci, která by se věnovala tématu řeči tanečního pedagoga. Nejvíce přínosná tak byla publikace *Kultura mluvního projevu učitele tělesné výchovy*, jelikož se tělesná výchova nejvíce přibližuje tanečnímu oboru. Na pedagogy tělesné výchovy je kladena fyzická zátěž podobná zátěži tanečního pedagoga.

Předmět hlasová výchova na taneční katedře HAMU zahrnuje výuku správné práce s dechem a dechové opory, správnou tvorbu, rozeznění a nasazení hlasu, rezonanci a správné využití masky a hlasových rejstříků. Bohužel časová dotace tohoto předmětu je dle mého názoru nedostatečná, neboť než se student naučí všechny tyto aspekty ovládat, akademický rok je u konce. Bylo by dobré pokračovat v navazujícím předmětu, kde by se tyto vyučené techniky dále trénovaly, prohlubovaly a zdokonalovaly.

Přála bych si, aby tato práce byla inspirací pro studenty taneční pedagogiky, jak přistupovat ke svým budoucím studentům, jak s nimi komunikovat, na co si dávat ve svém projevu pozor a čeho se zcela vyvarovat. Moje práce by vzhledem k výsledkům provedeného výzkumu mohla být zajímavá i pro stávající pedagogy.

Seznam použité literatury

BREAUX, Annette L. a Todd WHITAKER. Rychlá pomoc pro učitele: 60 řešení náročných situací. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1660-5.

GAVORA, Peter. Učitel a žáci v komunikaci. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-104-9.

HÁJKOVÁ, Eva. Jazyková cvičení pro studující učitelství 1. stupně základní školy. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-923-3.

HÁJKOVÁ, Eva. Rétorika pro pedagogy. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1990-0.

HAVLOVÁ, Ivana a Univerzita Karlova. Fonetika: určeno pro posl. fak. pedagog. Praha: SPN, 1983.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava. Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes. Praha: SPN, 1985.

KROBOTOVÁ, Milena a KARÁSKOVÁ Vlasta. Kultura mluvního projevu učitele tělesné výchovy. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0715-9.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace. Praha: Svoboda, 1988.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Komunikace učitelů se žáky. Olomouc: Krajský pedagogický ústav, 1987.

LINHARTOVÁ, Dana. Pedagogická komunikace pro učitele. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2001. ISBN 80-7157-556-9.

PAVELKOVÁ, Isabella. Motivace žáků k učení: perspektivy orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-092-7.

ŠIMONÍK, Oldřich. Úvod do didaktiky základní školy. Brno: MSD, 2005. ISBN 80-86633-33-0.

ŠPAČKOVÁ, Alena. Trénink techniky řeči: naučte se mluvit barevně. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5578-6.

VÁLKOVÁ, Libuše. Hlas individuality. Vydání třetí. V Praze: Akademie múzických umění, 2016. ISBN 978-80-7331-448-4.

VYŠTEJN, Jan a Přemysl JANOTA. Vady výslovnosti: diagnostika, ošetření a prevence patlavosti. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-24504-8.

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník pro studenty

Do které věkové kategorie spadáte?

- do 10 let
- 11-15 let
- 16-20 let
- 20+ let

Věnujete se tanci:

- Volnočasově (kroužek, příprava...)
- Studuji taneční konzervatoř
- Studuji na umělecké vysoké škole
- Profesionálně po studiu

Myslíte si, že mluvní projev tanečního pedagoga je pro studenty důležitý?

- Ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Vnímáte během pokynů tanečního pedagoga jeho mluvní projev? (hlasitost, tempo řeči...)

- Ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Myslíte si, že mluvní projev tanečního pedagoga ovlivňuje průběh celé lekce?

- Ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Myslíte si, že by taneční pedagog měl být mluvním vzorem pro studenty?

- Ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Setkali jste se někdy s tanečním pedagogem, který měl vadu řeči?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jakou?

Pokud ano, bylo to pro vás rušivé?

- Ano
- Ne

Myslíte si, že vada řeči tanečního pedagoga může vést studenty k posměškům?

- Ano
- Ne

Myslíte si, že taneční pedagog s vadou řeči může být pro studenty autoritou? Ano

- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Setkali jste se někdy s pedagogem jiné národnosti, který měl v češtině jiný přízvuk?

- Ano
- Ne

Pokud ano, bylo to pro vás nepříjemné?

- Ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Vadí vám, když taneční pedagog mluví nespisovně?

- Ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíš ne
- Ne

Setkali jste se s tanečním pedagogem, která užíval nevhodná slova? (sprostá slova, nevhodné oslovení...)

- Ano
- Ne

Setkali jste se někdy s dehonestujícím hodnocením ze strany tanečního pedagoga? (vzhled, postava, výkon)

- Ano
- Ne

Pokud ano, bylo to před ostatními studenty?

- Ano
- Ne

Dokážete popsat, co vám nejvíce vadí v mluvním projevu tanečního pedagoga?

Dokážete popsat ideální mluvní projev tanečního pedagoga?